

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Matěj Anastazia Šimáček – osobnost a dílo

Matěj Anastazia Šimáček – the personality and the work

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Jaroslava Hrabáková, CSc.

Autorka diplomové práce: Jana Vlasáková
nám. J. Kučery 32, Bělčice
český jazyk – dějepis
prezenční studium

2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Praha

17. června 2009

Jana Blahová

Děkuji paní Doc. PaedDr. Jaroslavě Hrabákové
za drahocenné rady a trpělivost.

OBSAH

1. Úvod.....	7
2. Kauza Šimáček.....	10
2.1. Kým byl ve své době?.....	10
2.2. Kým byl v éře vlády dělníků?.....	13
2.3. Kým je na přelomu 20. a 21. století?.....	14
3. Život.....	16
3.1. Dětství.....	16
3.2. Školní docházka.....	18
3.3. Práce v cukrovaru.....	19
3.4. Literární činnost po návratu do Prahy.....	21
3.5. Osobní život.....	24
4. Redaktorská činnost.....	28
4.1. Divadelní kritika.....	31
4.2. Polemika.....	33
5. Dílo.....	40
5.1. Tvůrčí metody.....	40
5.2. Mezi tradicí a modernou.....	44
5.3. Poezie.....	51
5.3.1. <i>Z kroniky chudých</i>	53
5.4. Próza.....	56
5.4.1. Obrázky z cukrovarnického prostředí.....	57
5.4.1.1. <i>Duše továrny</i>	64
5.4.2. Prózy s městskou a uměleckou tematikou.....	68

5.4.2.1. <i>Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka</i>	71
5.5. Drama.....	74
6. Závěr.....	77
7. Resumé.....	78
Klíčová slova.....	80
Prameny a literatura.....	81
Bibliografie.....	85

Motto:

„...ale jedno vím: mé snahy byly čisté, vůle nejlepší, a umění, pravému živoucímu a životnímu umění jsem vždy rozuměl a vždy mu sloužil.“

M. A. Šimáček

1. ÚVOD

Pojďme si přiblížit život a dílo českého básníka, prozaika, dramatika, divadelního kritika, vydavatele Matěje Anastazia Šimáčka. Člověka, který byl už během svého života osobou některými uznávanou a některými hanobenou. On, který pomáhal mladé generaci 90. let 19. století na svět a který byl jimi odsouzen.¹ Možná, že málokterá postava českých literárních dějin sehrála tak nevděčnou roli.

Celý život zasvětil literatuře, snažil se ji povznášet, ale pro mladé básníky patřil do staré, již překonané generace, která staví nad zájmy umění zájmy národní. „*A věřím a zastávám a hájit nepřestanu, že umění a jmenovitě slovesné, má úkoly národní a že literát má svatosvatou povinnost přihlížet k národu a jeho duševnímu hladu. Popřípadě i se sebezapřením svého čistě uměleckého Creda.*“²

„*Šimáček byl jasný optimista, nevíra, pochybovačnost o národu a jeho budoucnosti byly ducha jeho daleky, slyšel-li někde jejich hlas, byl až do hloubi své bytosti zle pobouřen...*“³

M. A. Šimáček byl už ve své době postavou, řečeno dnešními slovy, kontroverzní. Měl řadu příznivců, kteří kladně hodnotili jeho realismus a snahu proniknout k jádru problémů, jeho „*bystrost a libost postřehu*“⁴ a také to, že byl „*dychtivý, vnímavý, nadaný pozorovatel hltavých, otevřených očí*“⁵, ale zároveň měl řadu odpůrců, kterým připadal příliš konzervativní a příliš „*směrově zaujatý vůči moderním proudům v literatuře.*“⁶

---

¹ Machar, J.S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929; str. 29: „...jako redaktor, pokud skutečně i domnělé poměry dovolovaly, rád otvíral sloupce svého listu všem mladým jmenům, byl postižen, kaceřován a házen k ‚starým‘ a ‚bezvýznamným‘ jako z druhých málokdo.“

² tamtéž; str. 116

³ tamtéž; str. 49

⁴ *Čas* 14.2. 1913

⁵ tamtéž

⁶ *České slovo* 14.2. 1913

Řadil se mezi oblíbené literáty přelomu 19. a 20. století, ale zdá se, že jeho hvězda padala mnohem rychleji než hvězdy ostatních. Jeho náhlá a předčasná smrt zaskočila celou tehdejší vzdělanou společnost, ale výročí jeho smrti se už později nestalo důvodem k mnoha vzpomínkovým článkům v novinách. Dokonce při výročí dvaceti pěti let od jeho smrti napsal novinář podepisující se A.V., že je Šimáček pro soudobého čtenáře již autorem zastaralým.¹

Šimáček měl štěstí, že žil v době, která znamenala pro literaturu, a to nejen českou, tolik změn. On ale nepoznal, že nové umělecké postupy a přístupy k literatuře budou určovat směr literatury ve 20. století. Vymezoval se proti nim, neuznával je a rozhodně je ve své tvorbě neuplatňoval. Nejen to, ale i další rysy jeho prací, kterým se podrobně budeme věnovat v následujících oddílech, nám ukáží, co zapříčinilo, že se jeden z oblíbených a čtených autorů přelomu 19. a 20. století stal během pár let okrajovým spisovatelem.

My se nyní pokusíme zhodnotit jeho dílo s odstupem skoro sta let. Je pro dnešního čtenáře alespoň malá část z jeho díla trochu přitažlivá? Může mu něco dát nebo třeba jen dopřát zajímavé čtení? Zvažme, zda-li nějaká jeho báseň, povídka nebo divadelní hra nestojí za to, abychom ji vyndali ze zaprášených polic literárních archivů a nezařadili ji mezi četbu dnešního moderního člověka.

Do své práce jsem informace o životě M. A. Šimáčka čerpala z jeho pozůstalosti uložené v Památníku národního písemnictví, dále pak ze vzpomínkových knih K. V. Ráje *Ze vzpomínek 3*, A. Klášterského *Vzpomínky a portréty*, J. S. Machara *Zapomínání a zapomenutí* a z doslovu V. Dresslera v knize M. A. Šimáčka *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*. Vzhledem k tomu, že o díle ani o životě M. A. Šimáčka neexistuje žádná souborná studie, čerpala jsem hlavně ze soudobých novin a časopisů.

---

¹ výstřížek z novin, 12. 2. 1938, bez jména novin, autora i titulku; uložen v PNP

Pomocníkem ke zpracování Šimáčkova díla mi byl *Lexikon české literatury IV*. Dále jsem čerpala z různých literárních slovníků, přehledů dějin české literatury a také z doslovů k jeho dílům.

Citace ponechávám v původní podobě a pravopis ani interpunkci neměním podle současných norem.

2. KAUZA ŠIMÁČEK

Na prahu 21. století je Matěj Anastazia Šimáček spisovatelem zapomenutým. Nejen že je jeho dílo dnes i pro nadšené čtenáře neznámé, ale jeho jméno nic neříká ani vzdělaným lidem.

2.1. KÝM BYL VE SVĚ DOBĚ

Ve své době přitom patřil M. A. Šimáček mezi nejvýznamnější osobnosti literárního světa. Nepatřil sice mezi elitu spisovatelů, ale byl váženým a uznávaným autorem obrázků z cukrovarnického prostředí a z prostředí měšťanských vrstev a zároveň byl významným redaktorem beletristického časopisu *Světazor* a po jeho zániku nového beletristického časopisu *Zvon*.

„Významnou úlohu sehrál v literárním procesu též Světazor, zvláště poté, co se jeho redigování ujal v roce 1884 Matěj Anastasia Šimáček, jenž odmítal idealizující tendence Osvěty a preferoval příběhy ze všedního života. List, který zanikl roku 1899, se nesoustředil pouze na beletrii, nýbrž poskytoval čtenářům panoramatický pohled na zajímavé dění doma i ve světě.“¹

Možná, že právě jeho práce redaktorská si zaslouží vyzvednout i v dnešní době. Paradoxně zrovna Šimáček dal ve svém Světozoru příležitost mladým básníkům, tehdejší nově nastupující mladé generaci, která tolik změnila českou literaturu a která svedla se Šimáčkem tvrdý souboj o „staré autory“². Tyto zásluhy (možnosti prezentace nové generace) mu neupíral ani

¹ Česká literatura na přelomu století, Praha 2001, str. 13

² zejména o J. Vrchlického

F. X. Šalda, který se stal jedním z jeho největších kritiků.¹ Chválil *Světlozor* za to, že dává příležitost zatím neznámým autorům, a že se ve *Světlozoru* dají najít nejlepší práce „*mladého nového našeho umění*“².

Nejen Šalda dokázal ocenit význam *Světlozoru* v době, kdy ho redigoval M. A. Šimáček.

I K. V. Rais v *Almanachu České Akademie* připomíná redaktorské zásluhy svého přítele. „*Jako redaktor Světlozora i Zvonu zasloužil si Šimáček uznání největšího; oba listy přinesly za jeho vedení tolik dobrých prací, jako sotva který druhý list u nás. Pravé, živé, zdravé umění, k národu i lidstvu obrácené, v životě kořenící! bylo jeho heslem.*“³

Jeho redaktorskou činnost se pokusíme zhodnotit na dalších stránkách této práce. Zde jsme chtěli jen poukázat na to, že by jeho práce na poli redaktorském a vydavatelském neměla být zapomenuta.

Přestože se ani tehdy nemohl svými díly řadit vedle Nerudy, Arbese nebo Machara, byl uznávaným autorem realistických povídek a románů.⁴ „*Šimáček náleží mezi přední průkopníky uměleckého realismu. Vážil si Zoly, ale nepodlehł jeho bezohlednému naturalismu, spíše se přiklonil k realistům ruským. Shodoval se s nimi nejen v pohledech na zobrazování skutečnosti, nýbrž i v názorech na propagační úkoly literatury...*“⁵

Také to, že některé jeho hry byly hrány v Národním divadle, nebo dokonce v Berlíně, nám naznačí, že nepatřil jen mezi malé provinční autory.⁶

¹ Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 95

² Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 95

³ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. 11

⁴ *Zvon* 13, str. 324: „*To bylo právě nejpodivuhodnější na našem drahém nebožtíkovi jako umělci: že pevnou, nezviklatelnou nohou zůstal po celý život státi při kořenech svého realismu, ze kterých vyrostl, ale že nikdy nebránil sterým drobným kořinkům a tisícovým vlásečnicím, aby přiváděly hlavnímu kmeni nové oživující šťávy z dalekého i blízkého okolí. V jeho prvních románech, novellách a dramatických pracích, které čerpal z ovzduší cukrovaru, i těch jiných, které byly tomuto ovzduší blízký, byl čistý, uvědomělý realismus, sytý a hutný, jehož nejvrcholnějším chvěním bylo slovesné vyjádření a procítění viděné životní pravdy.*“

⁵ Máchal, J. *O českém románu novodobém*, Praha 1930, str. 192

⁶ V Národním divadle se v roce 1889 hrála jeho divadelní hra *Svět malých lidí* a v roce 1894 divadelní hra *Jiný vzduch*

Jak významnou osobností byl M. A. Šimáček, pochopíme ve chvíli, kdy začneme prohlížet dobový tisk. Ve všech významných novinách i časopisech se hned druhý den po jeho smrti objevují dlouhé nekrology, hodnotící jeho život i literární tvorbu. Dokonce i německy psané noviny se věnují Šimáčkovu úmrtí.

„Se Šimáčkem odešel dobrý člověk, jemuž osud mnoho odepřel a který jako básník měl živý a upřímný smysl pro zápasy a duševní život vyděděnců.“¹

Ne ve všech novinách ale ctili zásadu „o mrtvých jen dobře“. Arne Novák využil Šimáčkovu smrt k řekněme neobvyklému zhodnocení jeho díla. Na rozdíl od ostatních autorů nekrologů nezvolil přinejmenším neutrální popis literárních příspěvků Šimáčka do dějin české literatury. *„Ti, kdož dnes nesou ve své hrudi vědomí a zodpovědnost, že představují literární růst, vývoj, budoucnost, cítili sotva k druhému českému spisovateli – umělci takovou míru odcizení a vnitřního chladu jako k M. A. Šimáčkov: právě v posledních důsledcích a ve vrcholech svého tvoření byl tento občanský realista protinožcem nás, kteří vášnivým zaujetím pro život a umění, věčným neuspokojením otázkami ideje i formy, mukami hledání a bloudění platíme za pyšný a rozkošný pocit mladosti.“²*

Jak už jsem se zmínila, Šimáček jako by se stal zapomenutým autorem už v den svého pohřbu. V následujících letech, kdy v české literatuře „zvítězila“ nová generace mladých spisovatelů, se Šimáček dostává na okraj české literatury. Většina jeho děl je již pomalu přežita. Přestože špatné společenské poměry, upadající morálka a narušené rodinné vztahy jsou problémem zdá se věčným, způsob zpracování, který Šimáček zvolil, věčný nebyl.

Jedním z pokusů o oživení Šimáčkova díla bylo zfilmování jeho dramatu *Jiný vzduch* Martinem Fričem v roce 1939.

---

¹ *Večerník Práva lidu* 14.2.1913

² *Přehled* 14.2.1913

2.2. KYM BYL V ÈRE VLÁDY DĚLNÍKŮ

V následujícím neslavném období čtyřicetileté vlády jedné strany se M. A. Šimáček dál propadal do temnot zapomnění. V roce 1960, kdy uběhlo sto let od narození M. A. Šimáčka, přinesly noviny alespoň krátké vzpomínky na již zapomenutého autora.¹

Přestože by pro Šimáčka v této době mohlo být přínosem jeho téma dělníka a jeho těžkého života, nestalo se tak. Pro něj totiž není dělník silou, která by měla měnit svět, popřípadě mu přímo vládnout a vést ho. Šimáčkovi šlo jen o zobrazení dělníkovy života v uzavřeném prostoru továrny, ostatních dělníků a rodiny. Jeho možným maximem bylo upozornit na namáhavost práce a na vnitřní svět továrního pracovníka.

I když se M. A. Šimáček nestal oslavovaným zakladatelem próz z továrního prostředí, tak je v souvislosti s dělníkem zmiňován. Autoři literárních encyklopedií připomínají, že jako první si povšiml nesnadného života dělníka, že upozornil na jeho těžkou práci a nesnadné podmínky, ve kterých pracuje.²

Stejně tak i v *Dějínách české literatury III*, kde je ale popsán rozdíl v nazírání na dělníka mezi Šimáčkem a tehdejší ideologií: „*Stále ještě zde však nejde o pojetí dělnictva jako nové sociální síly, ba do jisté míry znamenají v tomto směru Šimáčkovy povídky krok zpátky. Autor totiž důsledně redukuje dělnickou problematiku na otázku morální; morálka se mu stává kritériem dobra a zla a její úpadek je také podle jeho představ příčinou bídy a těžkého života dělnictva.*“³ V jako jedné z mála literárních příruček se zde věnují i Šimáčkově redaktorské a divadelně-kritické činnosti.

¹ V *Lidové demokracii* z 5.2. 1960 vzpomíná na Šimáčka dcera K. V. Raise a v deníku *Práce* z téhož dne paní Petříková, která jako dítě vyrůstala v bytě, který sousedil s bytem M.A. Šimáčka; oba články přinášejí milé vzpomínky a víceméně popisují jeho soukromý život

² *Literární noviny* 13.2. 1960

³ *Dějiny české literatury III*, Praha 1961, str. 421

Jediným připomínaným dílem neodehrávajícím se v prostředí cukrovaru se staly *Zápisky phil. stud. Filipa Kořínka*, které jako jediné z jeho díla „přežily“.¹

Jedna z posledních studií, která vznikla ještě před rokem 1989, věnovaná rozboru Šimáčkovy díla je v podstatě redukována jen na charakteristiku povídek a románů odehrávajících se v cukrovarnickém prostředí.²

2.3. KÝM JE NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ?

V literárních příručkách a slovnících vycházejících a používaných v posledních letech se ve všech můžeme o M. A. Šimáčkově dozvědět v podstatě to samé. Žádná z nich nevěnuje Šimáčkově mnoho místa a nepřináší nové informace nebo nové zhodnocení jeho díla.

Pokud tedy *vůbec* najdeme v knihách vyšlých po roce 1989 nějakou informaci o M. A. Šimáčkově, vypadá asi takto: „*Na prostředí měšťáckých rodin, cukrovarů a továren se zaměřil v novelistické, románové i dramatické tvorbě Matěj Anastazia Šimáček (). Pod pseudonymem Martin Havel vytvořil povídkový cyklus Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka (), v němž jeho hrdina prochází měšťanskými domácnostmi a poznává jejich pravdivou morálku. Hrdinové Šimáčkových románů a dramát (Svět malých lidí, Duše továrny, Jiný vzduch, Světla minulosti, Lačná srdce) jsou vesměs lidé chorobní, otrávení dobovou skepsí; ocitají se v prudkých srážkách se společenským řádem a veřejnou morálkou, neboť vrozený temný pud je žene k nerozvázným činům. Pomáhají jim obětavé šlechtné ženy, berou na sebe jejich viny, nebo se za ně obětují. Povahy svých hrdinů vykládá Šimáček jako vlivy dědičnosti a*

---

¹ *Večerní Praha* 4. 2. 1960

² Mocná, D. *Matěj Anastazia Šimáček* in *Literární měsíčník* 5, 1987

prostředí. Nápravu sociálních poměrů hledá v posílení mravních vztahů, zejména rodinných.“¹

Všechny příručky se také shodují na tom, že jeho dílo nezůstalo živým a možná jediným, co odolalo zubu času, je soubor novel *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*. O. Chaloupka ve svém *Příručním slovníku české literatury* píše: „Šimáčkovu dílo většinou nepřežilo svou dobu. Paradoxem je, že se to netýká jeho novely, kterou původně podepsal pseudonymem: *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka (1893)*. V této próze se pod žánrovým obrázkem skrývá vtip, nápaditost, dějová zajímavost a značný postřeh pro povahu lidskou i povahu doby. I dneska stojí za přečtení.“²

Školní slovník českých spisovatelů se stejně jako ostatní literární příručky velice stručně zmiňuje o tom, že M. A. Šimáček je autorem realistických a naturalistických žánrových próz a stejně hodnotí jako nejúspěšnější dílo *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*. Podle autora hesla ve *Slovníku Zápisky* „zachycují pražskou společnost s její morálkou a typickými rysy“³.

V středoškolských učebnicích nenajdeme o M. A. Šimáčkově žádné, přestože v některých maturitních otázkách věnovaných českému realismu, které jsou prezentovány na internetu pro potřeby studentů, je tento autor občas zmíněn.

¹ Balajka, B. *Přehledné dějiny literatury I*, Praha 1992, str. 256

² Chaloupka, O. *Příruční slovník české literatury*, Praha 2001, str. 507

³ *Školní slovník českých spisovatelů*, Praha 2003, str. 236

3. ŽIVOT

„Při vzácně zpovídací upřímnosti autorova podání a při jeho sklonu k realistně tradovanému detailu je přirozeno, že život i dílo souvisí u něho co nejtěsněji, mezi oběma že jest úzký vztah a že jedno druhým dá se dobře vysvětlit. Tento intimní poměr zmocněn jest v případě Šimáčkově ještě okolností, že valné procento spisovatelských prací bylo inspirováno vlastními zážitky, zkušenostmi i duševními procesy autorovými.“¹

„Ne u každého spisovatele jsou život a dílo tak úzce spjaty jako u Šimáčka; knihy jeho jsou skutečně květem stromu jeho žití, a vlastní krví jich napájel.“²

3.1. DĚTSTVÍ

Matěj Anastázia Šimáček se narodil 5. února 1860 Anastazii Šimáčkově a JUDr. Antonínu Šimáčkov³. Jeho otec byl prvním nakladatelem a vydavatelem *Posla z Prahy*. Matka zemřela ještě v den porodu.

Ztráta matky byla pro něj celoživotním traumatem. Sám o tom zanechal svědectví v dopisu J.S. Macharovi, ve kterém mu kondoloval při smrti jeho matky. *„Zanechalo to vše stopy i na mé literární produkci. Cítím to (a z části jsem to už i vyslovil. Je v tom i mé nesprávné snad nazírání na ženu.) Můj poměr k ženě nebo vůbec byl tím tknut.“⁴*

¹ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 269

² Rais K. V. Zvláštní otisk z „*Almanachu České Akademie*“ XXIV, str. 3

³ narodil se v domě na nároží ulice Jeruzalémské a Mariánské č.p. 906

⁴ Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 116

Do svého jednoho roku bydlel s otcem, ten se ale brzy znovu oženil, proto byl Stázík¹, jak ho doma oslovovali, vychováván v rodině dědečka a babičky z matčiny strany.

Babička byla sice Češka, ale žila od mládí ve Vídni, kde se seznámila s M. Prettnerem², původem Němcem, kterého si vzala, a přestěhovali se do Prahy. Zde bydleli v Černé ulici č.p. 3, kde dědeček vlastnil dům, ve kterém měl kovárnu. Byl vychováván německy, jak bylo v té době v měšťanských rodinách zvykem.

„Ve své vzpomínce Na prahu české školy, vytištěné v Praze, prémii Máje na r. 1912, Šimáček vypravuje: „...do toho domu tedy přivedli mne k dědečkovi a k babičce, když mi byl rok, u nich byl jsem ošetřován, vychováván, zde prvních kroků jsem se odvažoval, první slova žvatlával. A to mé první žvatláni byl podivná směs němčiny a češtiny.“³

„...čím k jeho povaze i budoucím zálibám přispěla babička s dědem, lze s jistotou povědět jen, že to byly vlivy průměrné měšťanské rodiny, jak k její charakteristice vykreslil sám autor ojedinělé doklady v svých románech a dramatech...“⁴

Přestože byl vychováván v láskyplném prostředí, trpěl brzkou ztrátou obou rodičů. I když se mu všichni snažili jeho ztrátu vynahradit, neprožil bezstarostné dětství jako děti z úplných rodin. Uvědomoval si, jak je těžký život bez rodičů, proto chtěl svým dětem vynahradit to, o co sám ne vlastní vinou přišel.⁵

Po smrti prarodičů byl vychováván v rodině své tety, sestry zesnulé matky, paní Anny Čížkové, která se mu stala druhou matkou. I v dospělosti

¹ Rais, K.V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930

² M. Prettner byl vojenským zvěrolékařem

³ Rais, K.V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 60

⁴ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 270

⁵ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 201: „Šimáček, jenž nepoznal matky a ztratil otce jako čtyřleté dítě, chtěl vyhráti dětství a mládí dětem tím, čehož se jemu samotnému nedostalo. Zdávalo se mu, že z nedostatku toho vyvěrá vše, co ve své povaze nepokládal za dobré, a také to vyslovil ve svém cyklu *U mých dětí o mém dětství*.“

rád vzpomínal na své dětství v Černé ulici, kde bývalo vždy živo. „K Čížkovým Šimáček často a rád chvátal a také oni ho hojně navštěvovali; zůstal vždy věrným odchovancem tetiným, ctil ji i miloval, ona pak mateřsky sdílela s ním každou radost i žal.“¹

Na své dětství a na všechny, které miloval, ale i na ty, které nepoznal, vzpomínal ve svých básních.

3.2. ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

M. A. Šimáček začal navštěvovat nejdříve německou školu, ale po roce, v roce 1867, asi na doporučení doktora Jana Šimáčka, začal chodit do české svatovojtěšské školy. Poté nastoupil na Staroměstskou nižší reálnou školu a následovala Pražská c.k. vyšší reálná škola česká. Jako sextán chtěl přejít na gymnázium pro svůj vztah k „*studiu jazykově historickému*“². Projevoval se jako pečlivý student, často ročník končil s vyznamenáním. Byl chválen pro svou pečlivost.

V letech 1878 – 1881 studoval na C.k. českém polytechnickém ústavu v Praze anorganickou chemii. Jak sám napsal svému příteli A. Klášterskému: „*Je pouhá náhoda, shluk okolností, že nedostal jsem se na univerzitu, nýbrž na techniku, že stal jsem se technickým úředníkem cukrovarským a ne úředníkem koncepčním, profesorem, učitelem nebo něčím podobným.*“³ Nechme promluvit jeho přátele o tom, zda budoucímu spisovateli byla chemie blízká.

„*Ač měl touhy po studiích humanitních, pro tu budoucnost studoval chemii s láskou, též i proto, že co konal, konal vždy opravdově.*“⁴

¹ Rais K. V. *Ze vzpomínek* 3, Praha 1930, str. 63

² Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 271

³ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 192

⁴ Rais, K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. 3

„Chemii měl rád, s láskou se jí obíral, vzdělával se v ní dále sám a nebyla mu jen prostředkem k živobytí.“¹

„Šimáček je se starším Arbesem a s vrstevníkem Svobodou z těch našich spisovatelů, kteří nestudovali na gymnáziích, nýbrž na reálkách a technikách. Všichni tři a Šimáček zvláště přinesli si odtud náklonnost k formulcám; autor Světel minulosti a Chamradiny chtěl pojímat a posuzovat národní, společenské a psychologické otázky docela jako chemické procesy nebo matematické důkazy.“²

3.3. PRACE V CUKROVARU

Po absolvování pražské techniky začal M. A. Šimáček pracovat ve svém oboru. Čtyři kampaně strávil jako adjunkt ve třech českých cukrovarech, které se staly jeho velkým inspiračním zdrojem hlavně pro jeho první literární práce. Působil v cukrovarech v Uhříněvsi, Doksanech a Dymokurách. Ve své praxi „*prodělal všechny postupné fáse obtížné práce tovární*“³.

Těžká práce ho velice zmáhala, ale jak sám přiznával, alespoň ho zbavila vojenské povinnosti.

Mnoho na něj také zapůsobila změna prostředí. Z rušné Prahy, kterou miloval, odešel na poměrně klidný venkov, kde se dostal mezi úplně jiné společenské vrstvy, než na jaké byl zvyklý. „*Předně z rušného města dostal se náhle na osamělý venkov, za druhé posavadní theoretické studium zaměněno u něho za životní praxi; z volného poměrně života akademického přišel v ovzduší tuhé povinnosti i sociální odvislosti, z měšťansky úřednických sfér*

¹ Rais K. V. *Ze vzpomínek* 3, Praha 1930, str. 65

² Čas 13.2.1913

³ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 271

rodinných mezi pracující, ustaraný, přibližně dělnický lid tovární. A to vše zanechalo v něm patrně pronikavé stopy.“¹

„Dostav se na venkov, do cukrovaru, vešel do života nového a překvapen pozoroval společnost venkovskou, maloměšťany, drobné i větší rolníky, úřednictvo hospodářské, tovární a jejich rodiny, hlavně však zahučel kol něho pestrý život cukrovarský mezi stroji, u váhy, u řezaček, na půdách, v laboratoři, život mezi davy dělníků...“²

Práce v cukrovaru a navíc daleko od centra všeho kulturního dění ho asi netěšila natolik, aby neodolal nabídce změny zaměstnání. Po krátkém intermezzu, kdy pracoval v roce 1882 jako redaktor v *Českých novinách*³, odešel definitivně do Prahy v roce 1884. K tomu ho vyzval jeho strýc František Šimáček⁴, aby zde redigoval časopis *Světozor*.

„...zůstav odtud nadobro v Praze, jejíž kulturní, literární a společenské prostředí odpovídalo jeho vnitřním touhám i potřebám mnohem přiléhavěji než mechanická práce v osamocené budově cukrovarní.“⁵

Sám se ve své knize *Maxínkův strýc herec* přiznává k tomu, jak blízká mu byla Praha a vzdálený život adjunkta v cukrovaru: „Zakletí fabrické bylo již za mnou, jako vysvobození vítal jsem Prahu, růžovými červánky naději viděl jsem nebesa plna.“⁶

Do Prahy přišel nadšen a těšil se na zajímavou práci v časopise. Byl rád, že opouští stísněné tovární prostředí, kde mohl jen stěží uspokojit svoje literární touhy.⁷

¹ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 276

² Rais, K. V *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. 3

³ dřívější *Posel z Prahy*

⁴ František Šimáček se stal majitelem a nakladatelem *Světozoru* v roce 1883

⁵ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 272

⁶ tamtéž, str. 272

⁷ „Do Prahy přišel s fabrických pout, pln mladistvé sebedůvěry, radostného odhodlání i nadšených záměrů, nenasyčen jí ještě, naopak žíznil všeho, co podávala a čeho po čtyři léta svého odloučení od ní bolestně postrádal. Maje ještě v hlavě a v duši bezprostředně minulé dojmy ze stinného, ale i rázovitého prostředí továrního, přešel náhle do světa nového, svobodnějšího, jasnějšího, který se mu tehdy zdál přímo zázračným a jehož denní pouta měl důkladněji poznat teprve mnohem později, po letech ...“ tamtéž 272

3.4. LITERÁRNÍ ČINNOST PO NÁVRATU DO PRAHY

Do *Světozoru* nastoupil M. A. Šimáček v roce 1884 na výslovné přání svého strýce Františka Šimáčka, který ve vedení časopisu nahradil J. Vrchlického. „...ujal se po Vrchlickém redakce *Světozoru* po přání strýcově. Učinil tak s velkou chutí a energií a věnoval časopisu tomu vedle vlastních prací spisovatelských všechny své síly. V době, kdy pro churavost Sládkovu sláva Lumíra počala již trochu blednouti, soustředil kolem *Světozora* skoro celou tehdejší básnickou generaci, starší i mladší, a učinil jej vedle *Čechových Květů* nejhodnotnějším listem literárním.“¹

V době, kdy do časopisu nastoupil, byl šéfredaktorem P. Sobotka a Šimáček psal divadelní referáty o činohře a „věci nakladatelství náležely jeho bratrancům Jaroslavu a Bohuslavu Šimáčkovi, z nichž první řídil i obrazovou část *Světozora* se starým zkušeným rytcem Márou a druhý měl na starosti tiskárnu závodu.“²

Šimáček vyzvedl *Světozor* na pomyslný vrchol mezi českými beletristickými časopisy.

Šimáček věnoval všechnen čas a všechnu energii vedení *Světozoru*, proto velice těžce nesl krizi, do které se *Světozor* dostal. Krize časopisu se projevila i jako Šimáčkova krize duševní. V. Dressler tuto krizi popisuje takto: „...duševní přepětí v době výstavní a mstící se za ně následná, dlouhotrvající nespavost, stupňující se do té míry, že spisovatel začal se vážně obírat záměry na změnu svého povolání a že chtěl z Prahy, žít na venkově, přesvědčen o naprostém podvrácení vlastní literární činnosti, neboť nebyl v té době vůbec schopen tvořivé práce. Zamýšlel aspoň jako knihkupec někde v krajském městě literaturu propagovat, když jej bolestně hnětla domněnka, že nebude nadále schopen sloužit jí ani jako redaktor. ... Nakonec zvítězilo ještě mládí,

¹ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1930, str. 191

² tamtéž, str. 192

spisovatel překonal obavy i pochybnosti, nová síla se v něm vypíjala, nové záměry klíčily, přátelství druhů jej opásalo a odhodlání vytrvat i dát se do nových prací vyklíčilo, rostlo, zrálo ... To vše jest nám dokumentem, jak úzce soukromý život stýkal se u něho s literární tvorbou a kterak vážně pojímal spisovatelskou i redaktorskou práci.¹

Z politických a hlavně finančních důvodů splynul v roce 1899 *Světazor* se *Zlatou Prahou*.² „Šimáček stav se vlastníkem *Světozora*, nemoha však jej dále vydávati s finančními oběťmi, prodal *Světazor* firmě *Ottově* (1899), jež jej spojila ze *Zlatou Prahou*.“³ Zánik *Světozoru* byl pro Šimáčka ranou nejen proto, že časopisu věnoval patnáct let své práce, ale nutně se musel obávat finančních následků, které pro něj mohly mít závažné důsledky.

Od roku 1900 byl divadelním kritikem *Národní Politiky*⁴.

V roce 1900 byl jedním ze zakladatelů nového beletristického časopisu *Zvon*, tribuny starších spisovatelů, který převzal umělecké i ideové dědictví po zaniklém *Světozoru*. První číslo *Zvonu* vyšlo 27. října 1900. *Zvon* Šimáček redigoval až do své smrti v roce 1913.

M. A. Šimáček věděl, že si nevybral zaměstnání, které mu může zajistit klidné stáří, a proto se několikrát pokusil najít si takové místo, které by jemu i jeho ženě zajistilo penzi.

V roce 1888 byla zřízena místa státních úředníků technické finanční kontroly při cukrovarech. Šimáček s myšlenkou na budoucnost zažádal o místo takového úředníka. Místo mu sice bylo přiděleno, ale nakonec láska k literatuře a k jeho redaktorské činnosti zvítězila a on místo odmítl. Později zalitoval, že příležitost nevyužil a o to více se proto věnoval spolku *Máji*, který měl zajistit penzi starším spisovatelům.

¹ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 275

² Pád *Světozoru* částečně zavinila prohra Staročechů ve volbách, protože *Světazor* byl považován za staročeský časopis

³ Klášterský A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1930, str. 204

⁴ v té době nerozšířenější české noviny

„K starším institucím typu Umělecké besedy a Svatoboru přistoupil roku 1887 Spolek českých spisovatelů beletristů Máj, jehož smysl tkvěl v podpůrné a nakladatelské činnosti.“¹

Na založení spolku Máj vzpomíná A. Klášterský takto: *„Stanovy Máje byly schváleny místodržitelstvím, a již 27. listopadu 1887 byla konána v restauraci Choděrově první valná schůze nového spolku, již účastnilo se 26 mladších spisovatelů a kde za předsedu zvolen Aug. Eug. Mužík a do výboru Jan Červenka, Oldřich S. Kostecký, Ant. Klose, Fr. Kvapil, M. A. Šimáček, dr. Em. Zitek, Ant. Klášterský, Ant. Sova a za revisory: Jan Antoš a F. X. Svoboda. ... Vydatnější podpory dostalo se sdužení teprve, když klub po návrhu M. A. Šimáčka a k naléhavé řeči Ignáta Hermanna byl změněn ve spolek českých spisovatelů beletristů Máj, který byl již sdružením nejen mladších, nýbrž všech spisovatelů-beletristů a jehož nový výbor s Ignátem Hermannem v čele vytkl si jako první úkol založit pensijní fond pro činné členy Máje.“²*

Ve spolku Máj Šimáček pracoval již od jeho založení v roce 1887 jako pokladník a od roku 1889 jako předseda jeho penzijního fondu.

Aktivně působil také ve spisovatelském spolku Svatobor.

V roce 1897 si M. A. Šimáček zažádal o místo správce nově vzniklé knihovny na Královských Vinohradech. Toto místo dostal a po 3 roky velice pilně a pečlivě knihovnu vedl. V roce 1900, poté co získal místo divadelního referenta v *Národní Politice*, na vlastní žádost místo opustil. Starosta Král. Vinohrad mu vystavil toto vysvědčení: *„Pan M. A. Šimáček, spisovatel, jenž v městské knihovně a čítárně na Král. Vinohradech od 1. června 1897 do 30. dubna 1900 úřad knihovní zastával, zařídil a zorganizoval knihovnu a čítárnu tuto se zřetelem k jejímu určení – jako knihovny a čítárny lidové – s velkou znalostí bibliografickou a spravoval ji po celý čas svého úřadování*

¹ *Česká literatura na přelomu století*, Praha 2001, str. 13

² Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1930, str. 112

se vzornou svědomitostí, kteráž je prokázána statistickými výkazy o neobyčejném vzrůstu frekvence jak knihovny, tak čítárny. Pan M. A. Šimáček osvědčil jako knihovník nejlepší kvalifikace odborné a příkladnou horlivostí úřednickou. Místa knihovníka byl sprostěn byl na vlastní žádost.“¹

3.5. OSOBNÍ ŽIVOT

Brzy po návratu do Prahy, zatoužil po M. A. Šimáček po spokojeném rodinném životě. V roce 1886 se proto oženil s Marií Trojanovou². Z tohoto manželství se narodily dvě děti – Milada (doma ji nazývali Minda) a Vladimír. Milada se později provdala za Bohuslava Šimáčka, bratrance svého otce (tudíž se jejím manželem stal její vlastní strýc). Děti byly Šimáčkovou radostí a neváhal v mnoha dopisech svým přátelům popisovat, jak obě děti rostou a jakou má radost z jejich pokroků.

A. Klášterský vzpomíná, jak navštěvoval mladou rodinu M. A. Šimáčka: *„Bydlili tenkrát na Král. Vinohradech, snad na Tylově náměstí nebo jistě blízko něho, a Šimáček psal tehdy svůj román ‚Šťěstí‘ a zářil štěstím, maje mladou hezkou ženu a roztomilou dcerku a cíť, jak tvůrčí síly v něm jenjen kypí.“³*

Se svojí ženou byli oblíbenou dvojicí ve společnosti mladých literátů a jejich manželek. Udržovali blízké přátelské vztahy například s A. Klášterským, K. V. Raisem, J. S. Macharem a dalšími. Často se s nimi setkávali na vycházkách po Praze nebo i mimo ni.

---

¹ vydáno 7.5. 1900, nyní v PNP v pozůstalosti M. A. Šimáčka

² Marie Trojanová pocházela z Brozínek u Mělníka, svatba se konala 4.5. 1886 v zámecké kapli v Hoříně

³ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 192

M. A. Šimáček rád cestoval po českých zemích, v létě jezdil i s rodinou na letní byty¹ (např. do Luhačovic, Plané nad Lužnicí, Jirnů). Mnohá z těch míst stala se mu inspirací pro jeho díla.²

K. V. Rais ve vzpomínkách na svého dobrého přítele píše, že cestování a pozorování okolní krajiny bylo Šimáčkovou velkou zálibou: „...*mlčky dle chuti pozorovati, těšiti se pohledy krajinnými, náladami přírodními, poseděti v neznámém hostinci, pozorovat, poslouchat bývalo Šimáčkovi nejmilejší.*“³

Domov byl pro Šimáčka tichým a klidným přístavem, kam se vždy rád vracel a který mu dával zapomenout na pracovní problémy.

Těžce ho proto zasáhla smrt manželky Marie, která podlehla srdeční chorobě 2.6. 1903.

Podruhé se oženil v roce 1906. Jeho druhou ženou se stala Gustyna Boryslavská, původem Polka. Přestože toto manželství zůstalo bezdětné, bylo stejně šťastné, spokojené a klidné jako manželství první. O co osud ochudil M. A. Šimáčka v dětství, o to štědřeji mu vše vynahradil v manželském a rodinném životě.

Zkusme proniknout pomocí vzpomínek jeho přátel k duši a povaze M. A. Šimáčka. Jakým člověkem byl vážený redaktor a uznávaný spisovatel?

„...*mužný elegán imponujícího vznosu, širokých ramen, vždy vážný a přímý, laskavě hledících šedých očí, dovedl se často až dětinsky rozburáceti řehotem člověka, který oceňuje zdravý humor a vtíp.*“⁴

¹ Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 56: „*Na prázdninovém pobytu literárně pracoval i redakční povinnosti vykonával; teprve v pozdějších letech života, kdy celoroční námaha vyžadovala úplného venkovského klidu, dožádal některého z přátel, aby ho v redakci zastoupil, ale sám prve pro list hlavní věci připravil*“

² Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 198: „*Toulali jsme se po lesích. Šimáček pouštěl uzdu své vášni houbařské ... hlaholil v lesích svým zpěvem a zajímal se o kdejaký květ! ... Nemýlím-li se, psal tehdy v Plané některý díl svých Zápisků phil. stud. Kořínka (vydával je pod pseudonymem, poněvadž týkaly se též jeho příbuzných, a chtěl tak odvrátit jejich pozornost), ale pilně také četl (d' Annunziův Trest smrti, Zolu a severské autory, kteří tehdy přicházeli u nás do módy: Garborga, Kiellanda a jiné), a jeho zápisníček plnil se poznámkami pro novou práci, novelu V novém životě, neboť jako první místo, kam dostane se mladá učitelka Lojzicka, chtěl popisovat Planou, krajinu i lidi. Krajinu dobře si vtiskl do paměti, ale do zápisníčku zaznamenával si různá úsloví lidová, i jména květin, charakteristiku osob – samé „dokumenty“, jež se hodily do díla.*“

³ Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 59

⁴ Týden rozhlasu, 20. 2. 1943

„ ... byl velmi sensitivní a každá nepříjemnost, neúspěch, zklamání, zármutek dotýkaly se ho těžce a rozehrávaly mu bolestně všechny nervy na dlouho. Ztrácel důvěru sám v sebe, býval malomyslný a teskliv.“¹

„...Šimáček, obr tělem a s vždy veselou a radostnou duší, byl při každém bodnutí citliv jako dítě.“²

Takhle na něj a na K. V. Raisa vzpomínal A. Klášterský: „Od té doby, co K. V. Rais dostal se z Podolí do Prahy (1888) na měšťanskou školu v Žižkově a připojil se k nám, tvořili jsme přátelskou trojici, nad niž nemohlo býti pevnějšího a vřelejšího svazku. Rodní bratři nelnuli by k sobě intimněji. Denně musili jsme se vidět, denně scházeli se v redakci Světozora nebo na nynější Národní třídě (někdy tam chodíval s námi též Alois Jirásek), konali jsme společné procházky, výlety, skoro denně zapadali ještě pak do některého hostince na chvíli pohovoru.“³

V roce 1895 byl zvolen M. A. Šimáček mimořádným členem IV. třídy České akademie a v roce 1912 jejím řádným členem.

V roce 1908 byl vyznamenán rytířským řádem Františka Josefa I.

Oslavy padesátých narozenin se staly kromě příležitosti ke gratulaci všech jeho přátel k „abrahámovinám“ i příležitostí k udělení měšťanského práva: „bylo uděleno právo měšťanské král. hlavního města Prahy s prominutím poplatků v uznání velikých zásluh, jichž Jste si byl získal vzácnými díly ve verších o prose, za něž vděčíme Vašemu péru...“⁴

M. A. Šimáček prodělal v 90. letech bronchitidu a několik zápalů plic. Problémy s dýcháním ho potom provázely až do jeho smrti, která byla důsledkem těchto onemocnění. Ke konci života ho také trápily problémy s očima. Plánoval dokonce operaci, která by mu mohla částečně ztracený zrak navrátit. Bohužel k ní ale již nedošlo.

¹ Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 83

² Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 14

³ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 193

⁴ originál listu v PNP v pozůstalosti M. A. Šimáčka

M. A. Šimáček zemřel naprosto nečekaně 12. února 1913. V úmrtním listu se můžeme dočíst, že zemřel na zánět plic. Toto o jeho konci řekl K. V. Raisovi jeho ošetřující lékař dr. Procházka: „*Poslední nemoc byla velmi krátká. V sobotu byl jsem u něho, měl malou horečku a větší bronchitidu, v pondělí byl tu již zánět plic a ve středu slabostí srdce skonal. Klidně a tiše.*“¹

Pohřeb se konal 14. února 1913 na Olšanských hřbitovech. Na své přání byl pohřben do hrobu svého otce.

Pohřbu se zúčastnili všichni, kteří v tehdejší pražské intelektuální společnosti něco znamenali. Projev nad jeho rakví pronesl jeden z jeho nejlepších přátel K. V. Rais.²

---

¹ Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 88

² v dobovém tisku si lze prohlédnout seznam všech významných osobností, které se pohřbu účastnily, a např. v *Národní politice* z 15.2. 1913 nebo v *Národních listech* z téhož dne si lze přečíst Raisovu smuteční řeč

4. REDAKTORSKÁ ČINNOST

Jak už jsme se zmínili, v roce 1884 se na žádost svého strýce Františka Šimáčka M. A. Šimáček vrátil do Prahy, aby zde mohl začít řídit časopis *Světozor*. Hlavně jeho přičiněním, a to mu neupírají ani odpůrci, se úroveň časopisu velice pozvedla.

„Jeho zásluhou (Šimáčkovou) se (Světozor) stal tribunou, v níž se kolem r. 1890 setkávaly dvě vývojové vlny nové slovesné tvorby, realistická a naturalistická próza i básně mladého A. Sovy a J. S. Machara. Ještě po letech vzpomínal Machar s úctou na Šimáčkovu odvahu „probíjet se k cílům, jenž si u nás nikdo nepostavil, a jíti k nim cestami nešlapanými.“¹

„Šimáčkův Světozor byl pracemi bohat a v literárních kruzích velmi ceněn. Velebí-li se právem řada prvních ročníků Lumíra, musí Šimáčkův Světozor být jmenován hned po něm.“²

Fr. Sekanina zmínil Šimáčkovy zásluhy v jeho nekrologu, který otiskl *Zvon*: *„Je všeobecně známo, že právě M. A. Šimáček podmínil Světozoru poslání jeho nejkrásnějšího rozkvětu a popularity; prohlédavý a bystrý, vnímavý pro všechno nové užitečné a krásné, mající pochopení proudů starých i nového rašení mladých živných míz, dovedl svými milými osobními vlastnostmi a vrozenou konciliantností urovnávat cesty celým těm širokým, plným proudům dne.“³*

Nástupem M. A. Šimáčka se částečně změnil obsah *Světozoru*. Takto vidí změnu *Světozoru* autoři *Českých dějin literatury*: *„časopis tím vstoupil do nové etapy svého vývoje, neboť nový redaktor věnoval ve svém listu proti idealizujícím tendencím uplatňovaným v Osvětě, pozornost hlavně příběhům a*

¹ *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha 1973, str. 284n

² Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 77

³ *Zvon* 13 str. 324

scénám z obyčejného všedního života a na detailním pozorování založené kresbě různých prostředí.“¹

Přestože Šimáček pracoval pro *Světazor* až do jeho zániku v roce 1899, tato práce ho podle svědectví J.S. Machara „uzemňovala“². Byl plný síly tvořit, chtěl psát, chtěl hledat pravdu, ale místo toho musel řešit redakční záležitosti, různé připomínky abonentů, reagovat na jejich chvály, ale bohužel i výtky. Musel řešit například stížnosti katechetů a středních škol, že se v jednom čísle *Světozoru* objevil článek, ve kterém se psalo o nadrech a polibcích, což se stěžujícím nelíbilo, protože to kazilo mravní vývoj mládeže, a proto zároveň hrozili přerušением odebírání *Světozoru*. Někdy se například ozvali ševci, protože si jeden článek dělal legraci z jejich povolání, což oni považovali za urážku všech ševců, a požadovali veřejnou omluvu.³ Šimáček se snažil vyjít všem vstříc. Přál si, aby všichni byli spokojeni, což bylo zajisté nadmíru těžké, protože se jednalo o rodinný časopis se spoustou čtenářů ze všech společenských vrstev a všech věkových skupin.

V Šimáčkově našli mnozí autoři redaktora, který jim pomáhal v těžkých začátcích, který je podporoval a dával jim mnohem víc příležitostí prezentovat se, než jiné beletristické časopisy. Zde je například Macharovo svědectví: „*Já měl v něm redaktora blahovolného. Netiskl mi sice všechno...ale tiskl mnoho. Riskoval více, nežli jiní autoři.*“⁴ I K. V. Rais vzpomíná na Šimáčkovu péči o mladé autory: „*Mladé talenty nacházely u něho přístupnou sdílnou duši, otevřené srdce; uměl je hledat a povzbuzovati.*“⁵

Nejeden autor mohl tedy vzpomínat na Šimáčkovu podporu a povzbuzování k další práci. Pro mladé autory Šimáčkův zájem znamenal nejen podporu psychickou, ale také finanční. Šimáček chápal, jak je těžké

¹ *Dějiny české literatury III.*, Praha 1961, str. 208

² Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 13

³ tamtéž

⁴ tamtéž

⁵ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. 11

uživit se psáním, proto i dával pozor, aby příspěvatelům byly včas vypláceny honoráře.

M. A. Šimáček odmítal v literatuře jakékoli výstřednosti¹. Vystoupil proto proti mladším autorům, které nepochopil a odmítal pochopit. Byl zastáncem toho, že se má psát pravdivě, v pravdivosti, že je krása literatury a navíc má literatura sloužit národním zájmům. Zároveň „*projevil svůj nesouhlas s Českou modernou, kterou nepochopil, jejímž se stal odpůrcem, přestože k ní měl generačně blízko.*“²

Když již dříve propukl spor o Hálek³, tak se ale jednoznačně postavil na stranu Jana Nerudy. Šimáček Nerudu hodnotil jako našeho největšího básníka⁴. Toto je možná jediná chvíle, kdy se sešly názory Šimáčka a mladé generace. Šimáčkovo hodnocení Nerudova díla najdeme v jeho *Vzpomínkách literárních, divadelních a jiných*; paradoxně tu připomíná, že Neruda „*svou zbraň tasil za nejvyšší svobodu v literatuře proti všemu úzkoprsému, proti každému omezování a každému zpátečnictví.*“⁵ To dokazuje, že z počátku jej od mladé generace nedělila tak velká propast, jaká se objevila později. Postupně ale docházelo k odcizování a Šimáček se svým dílem, názorem na funkci literatury a na podobu kritiky zařadil mezi starší, lumírovskou generaci. Jeho náhled na literaturu a kritiku se projevil jak v polemikách se Šaldou, tak například při obhajobě Krásnohorské nebo Vrchlického v době bilancování domácí literatury 80. a 90. let 19. století.

Světazor jako jeden z mála našich beletristických časopisů přibližoval čtenářům díla ruských realistů. Sám Šimáček byl velkým obdivovatelem ruských realistů. Vzhlížel k pracím Dostojevského, Gončarova nebo Tolstého.

¹ Rais K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 77

² Chaloupka, O.: *Příruční slovník české literatury*, Praha 2001

³ původně jen boj mezi J. Vrchlickým a J. S. Macharem, který se ale následně přenesl mezi celou tehdejší spisovatelskou obec

⁴ Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 81

⁵ Dressler, V. *M. A. Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 39

Po zániku *Světozoru*, respektive po jeho splnutí se *Zlatou Prahou* v roce 1899¹, vedl Šimáček od roku 1900 nový beletristický časopis *Zvon*, který založil se svými přáteli. *Zvon* ale nedosáhl ani slávy, ale hlavně ani kvalit *Světozoru*. Odstup od „mladých“ a „nové“ literatury potvrzuje například to, že se hlavní postavou *Zvonu* stal J. Vrchlický. Už jenom jeho přítomnost zabraňovala některým autorům, aby ve *Zvonu* chtěli prezentovat svá díla.² Stejně jako stárl sám Šimáček, tak se měnil jeho vztah k mladé generaci. Ve *Zvonu* jim už nedával takové příležitosti jako ve *Světozoru*, stal se mnohem konzervativnějším a přimkl se ke spisovatelům starší generace, přestože by věkem sám ještě mohl patřit mezi „mladé“. Postavil se hlavně za Vrchlického, proti kterému stála celá tehdejší skupina mladých autorů³.

Arne Novák si v Šimáčkově nekrologu pronikavě všiml kvalitativního rozdílu mezi *Světozorem* a *Zvonem*: „... redaktor (Šimáček) bystrého a živého *Světozora* z osmdesátých a prvních devadesátých let lišil se podstatně od redaktora konzervativního a reakčního *Zvonu* nedávné minulosti...“⁴

M. A. Šimáček věnoval redaktorské práci skoro třicet let svého života. I přes spory, které vedl ohledně své redaktorské činnosti se Šaldou i dalšími, mu nelze upřít přední místo mezi redaktory a editory 80. a 90. let 19. století. Významně se zasloužil o rozvoj nové literatury tím, že dával prostor mladým autorům, kteří by možná jen stěží jinde hledali místo pro své práce.

¹ J. S. Machar hodnotil zánik *Světozoru* velice negativně, protože *Zlatá Praha* konzervativní a hlavně katolicky zaměřená

² např. J. S. Machar začal do *Zvonu* přispívat až ve chvíli, kdy J. Vrchlický „odešel“ do *Máje*

³ Pro Šimáčka bylo potom velkou ranou, když J. Vrchlický uznal Jiřího Karáska ze Lvovic, známého dekadenta a představitele moderní poezie, proti které právě Šimáček bojoval a kterou neuznával

⁴ *Přehled* 14.2. 1913

4.1. DIVADELNÍ KRITIKA

Šimáček se do historie české literatury zapsal i svou další aktivitou - divadelní kritikou. Věnoval se jí už po svém nástupu do *Světozoru*. Jeho kvality divadelního kritika potvrzuje fakt, že byl od roku 1900 divadelním kritikem v nejčtenějších a nejrozšířenějších novinách té doby – v *Národní Politice*. Toto místo zastával až do své smrti.

V. Dressler uvádí, že jeho „referáty mají ráz výhradně instruktivní a informativní, při čemž autor klade váhu na literární dílo i na výkony herců.“¹

Divadlo pro něj bylo součástí každodenního života, navštěvoval všechny premiéry v Národním divadle, kam měl předplatné.

Ke 20. výročí otevření Národního divadla² napsal Šimáček velice podrobnou zprávu o činohře. Zhodnotil každý rok, vypsál, co a s jakým úspěchem se hrálo a nezapomněl ani připomenout výrazné herecké postavy.³

K. V. Rais o něm, možná nadneseně, říkal, že je „buditel lásky k divadlu“⁴. Snad nejenom léta, po která se věnoval divadelní kritice, dosvědčují, že „divadlu rozuměl a znalosti své využíval k poučení těch, jimž psal, k povzbuzení těch, o nichž referoval.“⁵

Šimáček k divadlu, a asi stejně i k literatuře, přistupoval jako „praktik“, který si chce odnést nejen zážitek estetický, ale požadoval pravdivost a souvislost s obyčejným životem. „Nebyl nijak zvlášť vypěstovaný teoretik a v tomto oboru činnosti se také nejméně zabýval teoriemi. Ale měl zdravě vyzrálý umělecký cit, jasný umělecký smysl a vkus, pravdivě vyhraněný názor poctivě vyrostlého umělce. Svým soudům uměl dáti sugestivní a přesvědčivou

¹ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 278

² k druhému otevření 18. 11. 1883

³ Šimáček, M. A.: *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 98 - 134

⁴ Rais K. V. Zvláštní otisk z „*Almanachu České Akademie*“ XXIV, str. 12

⁵ tamtéž

*notu, svým náhodným výtkám a upozorněním srdečný, přátelský zájem a laskavost. Uměl vychovávat, ne vynášeti se kritikou...*¹

4.2. POLEMIKA

V roce 1895 naplno vypukla válka mezi Šaldou a Šimáčkem v tzv. Šimáčkově aféře. Spor začal, dalo by se říci, skoro žárlivou scénou. Šimáčkově se nelíbilo, že jeho přítel J. S. Machar je spojován s novou mladou generací – dnes generací České moderny, a navíc že se tomu ani sám Machar nebrání². Ve své recenzi nové sbírky A. Klášterského na to Šimáček poukázal a žádal svého přítele, aby se distancoval od skupiny mladých kritiků – Fr. Procházky, F. V. Krejčího a F. X. Šaldy. Navíc v recenzi Šimáček zaútočil na Šaldovo slabé místo, na jeho vztah k R. Svobodové a na jeho „*panegyrické vynášení*“³ její osoby.

Šaldovi se samozřejmě útok na vlastní osobu nelíbil a zareagoval ne příliš čestně. Zaútočil na Šimáčkovu redaktorskou praxi. Zazlíval mu, že příspěvky spisovatelů mění, proškrtává a různě upravuje. Je pravda, že to Šimáček občas dělal, nutno ale podotknout, že takovéto úpravy se prováděly ve všech beletristických časopisech a navíc přispěvatelé se změnami souhlasili a nechávali Šimáčkovu volnou ruku. Šalda ovšem namítal, že Šimáček „*nemá úcty k uměleckému dílu, k jeho zvláštní původní výraznosti*“⁴

Šimáček Šaldu vyzval, aby jmenoval, koho svými zásahy poškodil. Šalda neváhal a jmenoval A. Sovu, V. Mrštíka a F. X. Svobodu. Tím ovšem všechny tři uvedl do velmi nepříjemné situace, protože všichni byli částečně závislí na honorářích právě od Šimáčka. Museli se ale ke sporu vyjádřit.

¹ Zvon 13, str. 325

² Šimáček se snažil Machara varovat, aby se s mladou generací nesbližoval, že se k němu hlásí jen proto, že on je slavný a tím jim vlastně poskytne ochranný štít

³ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 97

⁴ Machar J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 95

Uvedli tedy, že jim sice Šimáček některá díla upravil, zároveň ale přiznali, že sami s úpravami souhlasili. Důvodem těchto oprav a škrťů byl často strach redaktorů před předplatiteli.¹

Následně vedl Šimáček polemiku s Antonínem Sovou v časopise *Niva*. Sova uvedl na pravou míru, že mu Šimáček nikdy nic neopravil, ale na druhou stranu prohlásil, že s ním dál nechce spolupracovat, protože, by musel volit témata, která se Šimáčkově hodí do jeho programu. „*Nemohl bych ani tisknouti s vědomím, že konám uměleckou práci pod vlivem ohledů na určitý program listu, což jinak znamená: snažiti se i ve volbě látek přizpůsobiti se tvému programu. A mně se již zdá, že ten program dlouho stojí. Jen ten list může se udržeti na výši doby, který se nikdy nezavírá před přílivem talentů nových, který je neučí zbabělosti a oněm ohledům dle škály své a různých čtenářů.*“²

Spolupracovníci Šimáčka poslali přispěvatelům list, kam se měli podepsat ti, kteří si myslí, že je Šimáček liberální redaktor. Tento list podepsalo 68 spisovatelů.

Do sporu zasáhl i Machar. Ten se sice na „list důvěry“ nepodepsal, ale napsal list vlastní, ve kterém Šimáčka prohlásil za jednoho z nejtolerantnějších pražských redaktorů a chválil ho, že se vždy choval dobře a jemu samotnému vždy velice odvážně uveřejňoval všechny jeho práce.

Šimáček měl velkou podporu ze všech stran. Zde je například úryvek z dopisu, který mu zaslal B. Bauše 1.dubna 1895: „*Milý pane redaktore! Myslím, že můžete klidně nechat bouřiti ony nakvašené pány, jichž počínání jest již věru směšné. Jsou pořád ještě jiní spolupracovníci Světozora, kteří jsou každé chvíle a všude ochotni vydati svědectví o pečlivé ... Vaší ruce redaktorské.*“³

¹ jak potvrzuje sám Machar, příspěvky se do časopisů často upravovaly, ale když potom vycházely knižně, tak byly v původní podobě

² *Niva* 1895, nestránkováno

³ uloženo v PNP

I když měl Šimáček velkou podporu, celá aféra ho velice psychicky unavovala a hlavně mu bylo líto chování Sovy, Mrštíka a Svobody, kterým poskytl tolik prostoru ve svém listu.

F. X. Šalda se svými prohlášeními dostal do izolace a nezáviděníhodné situace. Nepřestal však bojovat a naopak převedl spor na „vyšší úroveň“.

Rozhořel se tak nový spor – spor o to, jak má vypadat kritika. Hlavními aktéry sporu byl opět Šimáček se Šaldou. Budoucnost jednoznačně ukázala, kdo byl vítězem. Šalda se stal nejvýznamnějším kritikem první poloviny 20. století, uznávaným a respektovaným i nyní, na počátku 21. století. Naopak sláva M. A. Šimáčka zemřela ve stejné chvíli jako on sám.

Nepředbíhejme ale a pokusme se zrekonstruovat, o co ve sporu šlo.

Spisovatelé, dnes řazení do skupiny tzv. České moderny, v čele se Šaldou si vybudovali kritiku, kterou M. A. Šimáček nazval „kritikou egoistickou“. Tento způsob kritiky charakterizoval sám Šalda takto: *„Nepracujeme pro autory. Nepracujeme ani pro obecnost. Ale jen pro sebe. Kritika – správně literární psychologie – je samostatný umělecký genre. Stojíme na svých vlastních. Pracujeme jako všichni umělci, ať filozofové, ať básníci, podle slov, jichž užil Goethe ke charakteristice celého svého díla – höchste selbstsüchtig.“*¹

Proti tomu ale ostře vystoupil Šimáček. Vadilo mu, že *„zastanci toho mají na zřeteli jen sebe. Spisovatel a jeho dílo – hromadně tedy literatura – jsou jim naprosto lhostejní. Pracují jen pro sebe...“*² a naopak tvrdil: *„že nám je třeba kritiky, která by nebyla egoistická, neměla na zřeteli jen úspěch, vyšvihnutí, ‚uplatnění‘ kritiků, nýbrž stála ve službách naší literatury.“*³

Zastával názor, že kritika, musí být milující. *„Vycházím ze zásady: Odsuzovati a kárati má právo jen ten, kdo miluje. Toto slovo Turgeněvo je vkořeněno v celé mé bytosti. A plyne mi z něho důsledek, že i*

¹ Šimáček, M. A. *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 65

² tamtéž, str. 66

³ tamtéž, str. 66

kritika musí milovat. Ne ovšem láskou slepou, chyb nevidoucí, ale láskou každým nedostatkem dotknutou tak, že hned hledá nápravy, hned snaží se o odčinění, hned povzbuzuje, radí a sílí. Aspoň kritiku naši přál bych si takovou, aby byla celá proniknuta láskou k literatuře, aby měla na zřeteli především ji a ne sebe, a nebyla „höchst selbstsüchtig“. ... prohlašuji tuto, že pokládám-li lásku k věci za nezbytnou podmínku kritiky, jaké nám třeba.“¹

Téma kritiky se nestalo jen záležitostí stránek novin a literárních časopisů. Tento problém se řešil i na stránkách soukromých dopisů. Například toto napsal J. S. Macharovi: *„Musí v umění i v kritice o umění panovat vždy svrchovaně láska k umění, literatura i kritika musí být milující umění, milující všechny snahy, jež k němu se nesou, milující všechny úkoly, jež umění má.“²*

Tím, že požadoval kritiku milující, ale nechtěl, aby byla kritika byla milosrdná nebo dokonce lživá. *„Kritika milující nebude lháti, nebude zakrývatí bolavých míst...vyšetří jejich příčinu a vynasnaží se nasazujíc všechnu svou sílu a moc, všechn svůj důvtip i péči, aby zamezila jejich jitření a, možno-li, zacelila je.“³*

Byl si vědom toho, že kritika je u nás ještě v počátcích a do budoucna si přál takovou kritiku, která nebude *„státi nedotknutelná na vysokém piedestalu učenosti a mhourat jen pohrdlivě očima na tu literární chamrad' dole, nýbrž bude oživena povinností uvolňovat jí dráhy, otvírat jí nové obzory, odstraňovat překážky jejího rozvoje, usilovat o její vzepjetí a povznešení.“⁴*

„Vůbec měl o kritice názor, že má vésti, vychovávat, povzbuzovat, kypřiti a ne zadupávat, léčiti a ne zraňovati a především – býti pravdiva.“⁵

Pravda pro něj byla hned po lásce k autorovi i dílu *„druhou kardinální vlastností“⁶*. Aby mohla být kritika pravdivá *„stát na výši doby, musí obhlížet*

¹ Šimáček, M. A. *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 66

² Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 116

³ Šimáček M. A. *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 68

⁴ tamtéž, str. 69

⁵ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie XXIV*, str. 12

⁶ Šimáček, M. A. *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 66

umělecké útvary zaniklých kultur právě tak jako první vlnění nových ideí a hesel. Ale musí k domácímu umění přihlížet ne jako k filiálce umění cizího, nýbrž vědoma si být, že literatura každého národa jest samostatný útvar, který je výsledkem přirozených jeho duševních dispozicí, minulé jeho kultury, poměrů jeho vývoje národního a sociálního a konečně vlivů cizích.“¹

Stejně jako ve svých dílech, tak i zde, na poli kritiky, se snažil zdůraznit, že dílo má být nejen na umělecké výši, ale zároveň má mít morální účinek na čtenáře a také působit na jeho národní cítění.

Mladé kritiky neuznával nejen proto, že pěstovali „kritiku egoistickou“, ale ještě z jednoho důvodu. Vadil mu jejich urážlivý tón a „*sprosté ostouzení*“². Zde si dovolíme jen na krátké ukázce potvrdit, že kritiky byly tvrdé a chtěly a měly ubližovat. Například toto píše J. Karásek a M. A. Šimáčkovi: „*jeho literární činnost, která postupuje od pěti k nule, jak svědčí jeho neskonale nudná Dvojí láska a ještě neskonaleji (možnoli) naivně-sentimentální Duše továrny? Kde jest jediná myšlénka, jediná idea, kterou by tento pán do literatury přinesl jako básník, umělec, psycholog, jako kritik – mimo redigování Světozora a řadu jeho prací lopotně řemeslné, vyprahle suché a mělké realistické metody s nešťastnými, dýchavičnými pokusy o nějaké baročně – anachronické psychologizování dle školských učebnic, jak mu mladší kritikou nezvratně a mrzutě pevně a bezpečně dokázáno?*“³

Jejich kritika mu byla obyčejným „*sprostáctvím*“⁴. Macharovi v jednom z dopisů napsal: „*Nenávidím tyto hochy pro jejich fouňovství a pro jejich prázdnotu a pociťuji radost, že je mohu usvědčovat z hubarství a nepoctivosti.*“⁵

¹ tamtéž, str. 68

² Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 97

³ *Literární listy* 1895, str. 111

⁴ Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 97

⁵ tamtéž, str. 100

„*Tam kde stojí Šalda, Karásek, Procházka, nebudu stát nikdy.*“¹ Zde si můžeme všimnout, že mezi ty, kterými opovrhoval, nezahrnul i mladého kritika F. V. Krejčího. Toho jediného si vážil, a přestože nesouhlasil s jeho kritikami, uznával je, protože nikoho neurážely. Jeho práce ale neotiskoval, neboť se neblaze dotýkaly autorů, kteří již mnoho let ve *Světozoru* tiskli a hlavně při časopise stáli v jeho těžkých dobách. Šimáček se proto (a zřejmě právem) bál, že by se Krejčího kritiky těchto autorů dotkly a oni by je považovali za rány pod pás.

Tyto polemiky ho nijak netěšily, ale poctivě bojoval a pevně stál za svými stanovisky. Tuto odhodlanost a bojovnost uznává i jeho velký kritik Arne Novák.² Nejen on, ale i další poukazovali na jeho houževnatost a neústupnost.

K. V. Rais v Almanachu Akademie české píše: „*Neutíkal před polemikou, uměl zápasit, ale odpor měl proti lži nebo zákeřnictví; od těch odvracel se s ošklivostí a mlčel, i když se nadýmaly a docházely třeba potlesku.*“³ a ve svých *Vzpomínkách*: „*Nevyhledával jich, bylo mu nemilé, ale prováděl je s největší opravdovostí, vážností, znalostí věcí, pečlivě – ne-li pečlivěji – jako jiné práce literární. Byl věcný a důkazy své podpíral důvody železnými.*“⁴

I sám Šimáček v dopise Macharovi přiznává: „*Ostatní boj nebyl v mé povaze, a kde jsem k němu stržen byl, strhlo mne povolání, ač zásad svých jsem při tom nikdy nezapřel.*“⁵

Je nutno říci, že tyto polemiky, ze kterých vyšla vítězně mladá generace a především F. X. Šalda, zlomily Šimáčkovi vaz. Svým postojem dal najevo, že nepochopil novou literaturu a jakoby zůstal v 19. století. V podstatě od

¹ tamtéž, str. 101

² *Přehled* 14.2. 1913

³ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“* XXIV, str. 12

⁴ Rais, K. V. *Ze vzpomínek* 3, Praha 1930, str. 77

⁵ Machar, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 116

dob těchto polemik zůstával stále víc a víc v pozadí a stával se zapomenutým i během svého života.

dnes... inča zapomenuta? O čem a jak psal M. A. Šimáček, nas... stilo nezna... smat... které my dnes už... podány jazykem, který je... se skrývá... M. A. Šimáček říká... rublen?

Pokud se zkapitulovat

zastavte... a někteří jen

EVANGELIUM

M... jak měl k...

Stejně jako... oblíb...

E. Z... radosti

Z každé j...

...

...

...

...

...

...

...

5. DÍLO

Výčet všech Šimáckových děl je poměrně dlouhý, jak je tedy možné, že dnes už jsou všechna zapomenuta? O čem a jak psal M. A. Šimáček, že je pro nás dnes on i jeho dílo neznámým? Proč jsou jeho postavy dnes neživé? Nebo snad řešily problémy, které my dnes už neřešíme? Nebo postavy i problémy živé jsou, ale jsou podány jazykem, který je pro nás nečitelný? Co se skrývá za tím, že dnes M. A. Šimáčka nikdo nezná a jeho díla jsou jen zaprášeným inventářem knihoven?

Pokusíme se zrekapitulovat Šimáckovu tvorbu. U některých děl se zastavíme blíže a některá jen zmíníme.

5.1. TVŮRČÍ METODY

M. A. Šimáček měl k literatuře odjakživa velmi blízko. Velice rád četl. Stejně jako řada dalších si oblíbil ruské realisty a blízký mu byl i naturalismus E. Zoly. *„Jaké radosti, rozkoše, útěchy poskytovali nám stále ruští romanopisci Gogol, Turgeněv, Gončarov, Dostojevský, Tolstoj! Šimáček zvláště zamiloval si Gončarovova ‚Oblomova‘ a Dostojevského ‚Bratry Karamazovy‘.“¹ „Z každé jeho práce je cítit, jak moc byl těmito autory ovlivněn. Rostoucí životní zkušenost doplňována byla četbou ruských realistů a francouzského Zoly; od toho přijal jeho determinism, těsnou souvislost prostředí s oživujícím je člověkem a pečlivé studium pramenné, jdoucí do nejskrytějšího detailu; ruští realisté zas naučili jej měkkému altruismu i mravnímu podbarvováním sujetů.“²*

¹ Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 74

² Dressler, V. *M. A. Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 277

Rád ale četl všechny nově vycházející knihy, o literaturu se po celý život živě zajímal.

Na stole měl vždy připraveno Čelakovského *Mudrosloví*, ve kterém hledal inspirace, a zajímavosti si zapisoval do deníku. Vedle Čelakovského mu velkou inspirací, a to nejen při jeho tvorbě, byla i Bible. „*Na jeho pracovním pultě leželo stále Čelakovského Mudrosloví; v tom neúnavně se probíral a říkal, že si na něm brousí svůj jazyk.*“¹

Vždy pečlivě dbal na jazyk i formu díla. Snažil se o „*lepou, krásnou českou mluvu, o svěžích, bohatý styl.*“²

„*Libosti mateřštiny, duchu jazyka věnoval mnoho péle a lásky. Seznamuje se pilně s novými vynikajícími plody literatur cizích, stále využíval získaných poznatků k zušlechťování díla vlastního.*“³

Stejně jako mu záleželo na jazyku, tak i na formě. „*Formě věnoval mnoho péče a možno říci, že patřil mezi nejlepší stylisty soudobé. Forma přiléhala k látce, jiná byla v obrazech cukrovarských, jiná ve velkých románech společenských, jiná v prvých zápiscích Kořínkových.*“⁴

Podle svědectví svého přítele K. V. Raisa pracoval na svých knihách Šimáček vždy velice pečlivě a pilně. „*Při práci musil míti ticho úplné a běda, rozrušil-li napjatou mysl vlezlý zvuk piana někde ze sousedstva...byv... náhle rozrušen, býval prudký, zlostný.*“⁵

Šimáček nebyl autorem, který by psal a poté své dílo neupravoval, naopak dlouho pracoval na jedné knize, škrtil, přepisoval. „*Tvořil rychle, ale pak přeškrtoval, opravoval, vsunoval slova i věty a zase přehazoval, rukopis jeho poskytoval obraz klopotné práce. Usilovně přemýšleje, bral do štipce*

¹ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 199

² tamtéž str. 74

³ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“* XXIV, str. str. 11

⁴ tamtéž, str. 10

⁵ Rais, K. V. *Ze vzpomínek* 3, Praha 1930, str. 73

*pravice jeden z hořených svých zubů nebo hryzal držátko pera. Aspoň jedno bylo rozhryzáno při každé práci.*¹

Než začal práci na nové povídce, románu nebo dramatu námět dlouho promýšlel a pečlivě prostudovával. Nikdy nic neponechával náhodě. *„Hlavní motiv své práce nosíval v hlavě dlouho a třeba na léta předem v klidných, tichých chvílích si jej rozvíjel; poněvadž než začal psát, měl pevnou kostru, živé lidi, hojně detailů v hlavě, k tomu zásobu poznámek, mohl psát již na pokračování.*“²

Jeho přátelé vzpomínají, že se Šimáčkově skoro vyhýbaly tvůrčí krize, které má občas asi každý spisovatel. Neměl problém s tím, že by neměl námět nebo nevěděl, jak pokračovat. *„(Rais a Jirásek se trápili, že nemají inspiraci) Šimáček neměl takového trápení, letěl takorůzka z jedné práce do druhé.*“³

Ve svých pracích chtěl psát o obyčejných problémech a všedním životě. V jeho díle je jeho život, co sám zažil, lidé, které sám znal. Až neuvěřitelně málo Šimáček popouštěl uzdu své fantazii. *„Obměňovací činnosti fantazie, uvolněná a svobodně rozpoutaná, nedává se spisovatel zlákat nikde. Obraznost se svými vzdušnými, vykonstruovanými visemi a v naprosté nekontrolovanosti svých přechodů hraje v jeho pracích roli minimální.*“⁴

Arne Novák v jeho nekrologu napsal (a nám nezbyvá než s ním naprosto souhlasit): *„Jsa skoro bez obraznosti, prožíval svět trpělivou a pečlivou indukcí věcného pozorovatele...“*⁵

K. V. Rais k tomu dodává: *„Látky své nebral ze vzduchu, ale v každé práci bylo mnoho prožitého neb aspoň bedlivě odpozorovaného, procítěného.*“⁶ Byl celou svou spisovatelskou povahou realista. *„Nebyl*

¹ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 199

² Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 74

³ Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 199

⁴ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 226n

⁵ nekrolog A. Nováka, uloženo v PNP

⁶ Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 75

*přítelem výstředních pokusův, ale chtěl práce ucelené, s uměním provedené, jež v literatuře zůstávají; úzkoprsý, pokrytecký, bázliv nebyl.*¹

Pokud musel zmínit odborný termín nebo složitý postup vždy je nejdříve zkonzultoval s odborníky. Takto na jeho pečlivou práci vzpomíná A. Klášterský: „*Šimáček zvlášt' o tom byl úzkostliv, aby v jeho románech bylo všecko správné i po stránce vědecké, odborné, a měla-li na příklad některá osoba v jeho díle onemocněti nebo se zabít, býval na potaz i lékaře (Thomayera, Panýrka aj.)*“²

Stejně úzkostlivě jako zjišťoval všechny odborné termíny a technické záležitosti, musel sbírat i informace pro většinu lidí běžných. A. Klášterský připomíná, že přestože byl například vášnivým houbařem, přírodu moc neznal a pokud ve své práci potřeboval zmínit něco z přírody nebo venkova, musel si vše pečlivě nejdříve nastudovati. „*...Šimáček byl měšťák, za svého pobytu ve venkovských cukrovarech sotva mohl vejíti v intimní vztah s přírodou a tak, kde se dotkl ve svém díle venkova, musil si materiál sbírat i skládati*...“³

Asi jako mnoho jiných spisovatelů se Šimáček bál toho, jak jeho dílo zapůsobí na čtenáře, proto dával svoje ještě nehotové práce číst svým přátelům. „*Některé práce (i dramatické) dával mi čísti již v rukopise, po částech, jak s větší partií nebo s některým jednáním byl hotov, aby na mně vyzkoušel účinek*“⁴

Závěrem této kapitoly nechme promluvit jeho přátele o tom, jak Šimáček přijímal kritické ohlasy na svá díla. K. V. Rais napsal: „*Psal s láskou a pro dílo své žádal trochu lásky. Kritika, o níž soudil, že je nespravedlivá, z níž cítil tvrdou zlobu neb ještě horší motivy, bolela ho vždy nesmírně a dovedla ho vždy přímo vyraziti z kolejí klidného nazírání*“⁵

¹ Rais K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. str. 11

² Klášterský, A. *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934, str. 199

³ tamtéž, str. 199

⁴ tamtéž, str. 199

⁵ Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 75

Kritiky vždy těžce nesl, zvláště od Vodáka, kterého plně uznával a protože „nemohl původci jejich odepřít respektovanou kvalifikaci, železnou důslednost a úžasnou chladnou nestrannost.“¹

Pokud ale jeho dílo odsoudil F. X. Šalda, nevadilo mu to, protože Šaldu nepovažoval za umělce. Toto například píše J. S. Macharovi 4. 1. 1895: „Práci mou strhat víc, než ji strhali, nemohou, a sprostot, jakých se oni dopouštěli, jsem prost.“²

5.2. MEZI TRADICÍ A MODERNOU

M. A. Šimáček zanechal svůj odkaz jak v poli básnickém, tak dramatickém i prozaickém. Čas ukázal, v čem byl nejsilnější, a kde naopak jeho talent, nebo píle nepostačovaly k tomu, aby jeho dílo nebylo zapomenuto. Básnická tvorba se zdá být nejslabší a Šimáček si to uvědomoval a sám více vyzdvihoval svou práci prozaickou a dramatickou.

Stejně jako jeho vzdělání a práce se týkaly věcí přírodních, zákonitých a řekněme v ohledu k literatuře přizemních, stejný byl i Šimáčkův styl. Styl spíše těžkopádný, bez originální básnické imaginace. A. Novák k tomu říká, že „hleděl na skutečnost hezky z blízka, ovšem spíše jako společenský přírodovědec než jako básník.“³

Starší lumírovská generace a spisovatelé zapojující se do nového realistického proudu jeho dílo obdivovali. Líbilo se jim, že Šimáček jde pod povrch sledovaných věcí, že se snaží proniknout i do duše postav a snaží se zachytit vliv prostředí na jednotlivé postavy. Mladá generace a mladí kritici ale v jeho práci spatřovali jen rutinu popisnosti a měli pocit, že Šimáček, už jen s ohledem na své technické vzdělání, neumí proniknout k jádru věci,

¹ Machar, J.S. *Zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 111

² tamtéž, str. 91

³ *Přehled* 14. 2. 1913

nevidí do člověka a ve světě a životě vidí jen shluk pravidel, formulí a vzorců. Jedni kritici tedy chválili přesně to, co druzí absolutně odsuzovali.

V. Dressler, patřící do skupiny obdivovatelů jeho díla, o něm píše: „*při tom (Šimáček) nepřestával na zachycení pouze vnějších linií, hran a obrysů, nýbrž hleděl vždy proniknout v příčinné, spodní, niterné vazivo hotových projevů. Není jen reprodukcčním obkreslovatelem viděné reality, snaže se vystopovati z ní skrytou souvislost procesů a pevné sepětí složek. Tady k bystré schopnosti pozorovací i vnímavé přichází u něho vloha psychologická, která neprýští z teoretických formulek a emetických vzorců, ale opírá se o bohatou zásobu praktických zkušeností, reálných poznatků i vlastních zážitků. Jsa vysloveným detailistou v popisech lidských fyziologií a určujícího je ovzduší, jde do podrobností i v malbě a rozvádění stavů duševních či citových. S tím úzce souvisí, že jeho dílo jest hustě proloženo dialogickými pasážemi, v nichž zúčastněné osoby řeší řadu palčivých současných otázek národně společenských, sociálně hospodářských, kulturně uměleckých i rodinných.*“¹

S tímto hodnocením ale ostře kontrastuje názor Arne Nováka, který Šimáčka vidí takto: „*...šedivý naturalista M. A. Šimáček viděl ve světě a v společnosti deterministickou továrnu složek, formulí, součinitelů, nad níž bdí klidná měšťanská morálka smířlivé humanity a unaveného odřikání. Vidíme sůl, ale i drahokam země v tvůrčím a výbojném jedinci, který se umí vzepřít tlaku společnosti a kruté lhostejnosti přírody – a sociální nadšenec M. A. Šimáček demonstroval nám až s urážlivou samozřejmostí, jak individuum jest trpná a marná výslednice sociálních příčin a přírodních předpokladů, popíral v důkladných a dlouhých dialozích svých románů možnost každého vzdoru, měnil přírodu v úhrn mechanických jevů.*“²

¹Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 267

²*Přehled* 14. 2. 1913

My bychom nechtěli Šimáčka soudit tak přísně jako Arne Novák. Je sice pravdou, že pro dnešního čtenáře Šimáčkovu dílo nemá tu živost, kterou možná ještě cítili soudobí čtenáři, ale zároveň si myslíme, že Šimáčkovu nelze upřít touhu své postavy vykreslit v co nejpravdivějším obraze. Jak už bylo řečeno, pro něj byla pravda největší mírou a největší hodnotou.

Mladá generace, kterou neměl rád a hlavně kterou nechápal a neuznával, natolik změnila literaturu, že se Šimáčkovu „fotografická věrnost v literárním zobrazování i sklon k mechanicky věrnému líčení vlivu prostředí na osud románových hrdinů“¹ stala překonaným postupem v literatuře vůbec.

Šimáčkovu nikdy nešlo o to, do jaké skupiny literátů bude patřit, bylo mu jedno, jestli je moderní nebo naopak. Jeho hlavním cílem bylo psát pravdu. Chtěl zobrazit skutečný svět, se skutečnými problémy. Jeho práce neměly na čtenáře působit jen esteticky, ale měly čtenáře zaujmout svou skutečností, opravdovostí. Proto souhlasíme s názorem Františka Sekaniny, že „jeho umělecký program nikdy také neměl ve štítu líbivých, cetkových hesel, aniž se pachtil snahou, dodat si lesku pseudomoderním nátěrem“² a jak kdosi napsal do jeho nekrologu, že „jeho romány, jeho dramata a verše nejsou jen honbami za efektními, lesklými cíli a také nesledují jen planého poslání zábavného.“³ Myslíme si, že jeho touha po tom, přinést čtenáři skutečný svět až do jeho pokoje a nepotřeba šokovat, psát líbivě – ve smyslu moderně, že to jsou vlastnosti, které můžeme ocenit, ale ani ony ho nezařadí mezi autory čtené a hlavně čtivé.

M. A. Šimáček je celou svou spisovatelskou duší realista. Ruský a francouzský realismus, potažmo naturalismus, ho natolik uchvátily, že se sám zapojil do tohoto proudu a neuhnul z něj. Hlavními náměty se mu staly: život

---

¹ Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisků phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959, str. 366

² *Národní politika* 14. 2. 1913

³ *Zvon* 13, str. 324

dělníků, zvláště cukrovarských, svět umělců a sondy do života chudých i bohatých pražských měšťanů.

„ V M. A. Šimáčkovi jsme ... poznali vysloveného realistu, jenž své beletristické látky důsledně vybírá jen ze současného denního života a kreslí je i s daným přírodně společenským prostředím do nejzazších detailů. Do vzdálených, cizokrajných ústředí pro své sužety nesahá a stejně nelákají jeho pozornosti či tvůrčího zájmu dávná období dějinná. Šimáček patří k autorům, kteří vším svým osobním vývojem i spisovatelskou tvorbou cele tkví v národní současnosti, kterou literárně vyjadřovat, zobrazovat i analyzovat jest jim vrcholným cílem.“¹

Pouze v mezích realismu ... (chtěl) věrně zobrazovat život a kreslit lidi žijoucí, zájem a účast vzbuzující.“²

Zpočátku byl M. A. Šimáček obdivován a vyzdvihován jako dobrý realista, mladá generace proti němu mohla jen těžko bojovat a ukazovat na nedostatky jeho díla (jak sám Šalda připomíná). Postupně se jeho dílo rozměňovalo a dávalo znát, kde má Šimáček slabá místa a že z něj jen těžko vyroste velký umělec typu Dickense, jak si starší generace přála. F. X. Šalda také uznává, že jeho první práce jsou „nejsympatičtější“ a nejucelenější a že Šimáček je „prostě pozorovatelem určitého typického prostředí, které dovedl uzavřít v jasnou, poněkud suchou a střízlivou linii své kresby, jež se hodila dobře pro sociální ilustraci, ale nestačila na kompozice mocněji klenutých rytů.“³

J. Máchal ve svém díle *O českém románu novodobém* Šimáčkův realismus charakterizuje takto: „Realism jeho byl s počátku jen popisný, všímal si hlavně zevnějšku osob a zjevů, postupně se malba jeho prohlubovala, vnikajíc pod zevnější povrch, až posléze kresba nitra nabyla převahy. Formě svých skladeb věnoval mnoho péče snaže se, aby vždy

¹ Šimáček, M. A.: *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 191, str. 266

² Máchal, J.: *O českém románu novodobém*, Praha 1930, str. 193

³ Šalda, F. X.: *Kritické projevy* 9, Praha 1954, str. 179

přiléhala k látce. V cukrovarských povídkách je dikce prostá, jadrná a výrazná, v obrazech z pražského života klidná, pohodlná a strážlivá; znenáhla se povznáší do výše a v románech nabývá barvitosti, často i vřelosti a básnického vzletu.“¹

Realismus se v české literatuře na konci 19. století ujal poměrně dobře, ale jemu blízký naturalismus si zde nevytvořil širokou autorskou základnu. Šimáček jako jeden z mála českých literátů do naturalistického odkazu přispěl. M. Nosek píše: *„Jako celek se však Šimáčkovu dílo, které proti historizujícím a romantisujícím tendencím lumírovců zapůsobilo svým novým životním obsahem, poněkud měnilo v literárněhistorický doklad pokusů o prvotní naturalismus v našem písemnictví.“²*

Šimáčkovu také nelze upřít, že pro naši literaturu objevil dosud neznámá témata. *„Jemu šlo vždy především o živé, vlnící se palčivé problémy, v jejichž hledání a ožívání má celkem šťastnou ruku. V některých společensky sociálních terénech pracoval u nás dokonce první a vynesl na povrch mnohý nový detail látkový i motivační. To platí zejména o sféře cukrovarnické tovární, o životě malířských či sochařských atelierů a o vrstvách úřednické měšťanských. ... Na dvou polích zvláště byl u nás průkopníkem: v akcentování i novodobém pojetí procesů speciálně rodinných a v zpracování i ujasňování vztahů sociálních...“³*

Do svých prací se Šimáček snažil vtěsnat i soudobý život – politický i společenský. *„V jeho knihách uloženo je mnoho pozoruhodných postřehů z českého života, z myšlenkových proudů současných, z literárního a uměleckého života.“⁴* K. V. Rais píše: *„A poznáváme z knih těch mnoho z českého života, z myšlenkových proudů u nás, mnoho našich snah, vad, radostí i štěstí. V tom rozbírání mnohých otázek společenských, literárních,*

¹ Máchal, J. *O českém románu novodobém*, Praha 1930, str. 193

² Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959, str. 366

³ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 268

⁴ Máchal, J. *O českém románu novodobém*, Praha 1930, str. 193

uměleckých, života lidu dělného a zas inteligentů, lidí podajných, nestálých a zas utýraných, zklamaných, v té práci, věnované ženě i jejímu postavení ve společnosti, v umění, v té snaze dostat se vždy až na kořen zjevu, obnažiti rány, aby mohly býti zléčeny, jest Šimáčkovu vlastenectví.“¹

Šimáčkovy romány jsou „čerpány z životního domácího prostředí, zalidněny postavami českého současná a nesený i zdvihány ideovými problémy ryze časovými, jsou naplněny varem i neklidem doby, obsahují její bolest, touhu i potřebu, vydychují její smysl i vůni a jsou až do základu nasyceny její atmosférou.“²

I když je duší realista a snaží se jen zachytit skutečnost, nikdo ho nemůže nařknout z toho, že by své postavy popisoval chladně a neosobně. Autor skrývající se pod pseudonymem Tristan do *Zvonu* napsal, že tím, jak Šimáček vše dopodrobna popisuje, má čtenář pocit, že postavy jsou živé, z masa a kostí, nepřímo cítí, jak jim tepe srdce.³ Šimáček dává čtenáři poznat, že má všechny své postavy rád a že s nimi účastně prožívá jejich trápení. „...cítí národně i lidsky, doufá v příchod dobra i návrat práva, miluje člověka, i když svíjí se pod dotykem tragiky a když si svou tragiku zavinil třeba sám.“⁴ „Jsou to vzácné, přísně sondované, kus po kuse přímo životu odervávané zповědi lidských niter, v nichž není jediného na plano vyhnáného letorostu. Vše poctivě roubeno, vše sledováno od prvních slibných poupat ke květům a zralému plodu.“⁵

Šalda a mnozí jiní si všimli, že Šimáček má dobrý pozorovací talent, ale už ne tak dobrý talent literární, přiznávají mu spíše „trpělivé pozorovatelství faktů než tvořivou obraznost“⁶.

¹ Rais, K. V. Zvláštní otisk z „*Almanachu České akademie*“ XXIV, str. 10

² Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 162

³ *Zvon* 12, str. 688

⁴ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 269

⁵ *Zvon* 13, str. 324

⁶ Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisů phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959 str. 366

„M. A. Šimáček je bystrý pozorovatel, jenž své postřehy psychologicky dovede motivovat a životní logikou podepřít. Žádný poznatek není mu malicherný, aby z něho nevytěžil nějaké důležité složky dějového pásma, nějakého podstatného rysu postav jednajících.“¹

Básnický jazyk pro něj není přirozená mluva a na jeho pracích je to bohužel velmi znát. Dalo by se říci, že na každém díle musel velmi tvrdě pracovat, ale přesto ani myšlenky děl, ani umělecké zpracování nepřekračují průměr a některá díla jdou spíše pod jeho hranice. *„Stavbě svých prací, jež vyrůstávaly ze silných, v životě zachycených motivů, pravdě, bohatému detailu, psychologickému rozboru a luštění, věnoval mnoho namáhavé práce – až se tou touhou po úplné jasnosti některé partie právě v největších dílech poněkud rozvlekly.“²*

Takto hodnotil Šimáčka F. X. Šalda těsně po jeho úmrtí: *„Dnes, kdy tážeš se před dílem uměleckým jen po jednom, po síle tvůrčí a básnické, vidíš, co cítilo nás několik mladších již v devadesátých létech, že M. A. Šimáček nebyl velký básník, tvůrce lidských životů a osudů, nýbrž jen svědomitý a pilný literární dělník, talent ne silný, nýbrž houževnatý, který vnějškové probádání a prostudování životních podmínek přírodně společenských bral často již za básnickou tvorbu a který vnějškovým popisem a kombinací odpozorovaných detailů, s nímž mísil často neorganicky staré fabulistické konvence dějové, nahrazoval přímý intuitivní zor tvůrčí, nové odvážné pojetí lidské osobnosti a jejího ustrojení charakterového.“³*

¹ Zvon 12, str. 688

² Rais, K. V. Zvláštní otisk z „Almanachu České akademie“ XXIV, str. 8

³ Šalda, F. X. Kritické projevy 9, Praha 1954, str. 178

5.3. POEZIE

Svoji literární činnost M. A. Šimáček zahájil, stejně jako snad většina spisovatelů, básnickou tvorbou. Celkem napsal čtyři básnické sbírky: *Z kroniky chudých*, *V bludišti lásky*, *Na záletech* a *Hrobu a životu*. Avšak ani jedna z těchto sbírek nepřesáhla pomyslné hranice průměru.

V době, kdy je lidská duše asi nejvíc rozjitřená, v době dospívání, začal psát básně. První verše, které napsal ještě na reálce, nenechal nikdy uveřejnit.

Přestože na vysoké škole studoval obor, který má k literatuře poměrně daleko, dál se věnoval literární tvorbě. V roce 1878 mu poprvé vyšly jeho básně, a to v Pichlově *České včele*¹. Dále přispíval svými verši do *Ruchu*, *Světozora*, *Koledy*, *Květů* a *Lumíra*²

Poezie tvoří v celém Šimáčkově díle jen malou část. Námětově se jeho poezie velice přibližuje tvorbě prozaické i dramatické. Hlavními tématy jeho poetických děl jsou opět lidé a jejich pracovní život, tedy náměty hlavně sociální. Stejně jako Hálek miluje přírodu a lásku, tak Šimáček miluje práci a lásku, přičemž práce je u něj na prvním místě.³ Ve sbírce *Z kroniky chudých* můžeme ovšem nalézt i básně s přírodní tematikou (básně ve 2. oddílu *Zima na horách*).

Šimáčkovou nejsilnější stránkou na poli básnickém je epika, a to především drobná epika. Obrázky z běžného života tvoří stěžejní část jeho básnické tvorby.

Lyrika, čistá, náladová a citová, je v jeho díle zastoupena velice málo. Málokdy se mu daří odpoutat se od reálného světa, jako kdyby mu chyběla jak slova, tak i fantazie, která by mu dopřála alespoň chvilkový únik z reality a ze života plného problémů.

¹ Jeho první vydaná báseň se jmenuje *Lord Byron*

² *Ottův slovník naučný*, Praha 2001, str. 616

³ *Zvon* 31, str. 462

Lyrické pasáže můžeme najít například v díle *V bludišti lásky*. Krátká ukázka z povedenějších veršů:

*„Cílem mým je láska, nechci jiných cílů,
planý všecken boj a všecken práce chvat,
stranou vrhám zpěv a tvůrčí sílu,
a chci líbat jen a jenom milovat.“¹*

A. Kellnerová napsala, že *„jeho fond nebyl tak hluboký, aby byl psal své písně více citem nežli rozumem...“²*. S tímto názorem musí souhlasit každý čtenář Šimáčkovy poezie.

Šimáčkovy prózy, zvláště ty z cukrovarnického prostředí, jsou psány na rozdíl od poezie jakoby lehčím perem. Vychází to zřejmě z celoživotního postoje Šimáčkova. M. A. Šimáček byl realista a byl schopen dobře zaznamenat skutečnost takovou, jaká opravdu je, a k tomu nepotřeboval básnické obraty, ani řekněme básnické vidění světa. František Dlouhán přesně vystihl Šimáčkův poetický styl: *„pohotová a oslňující řeč byla mu bližší zbraní než pathos básnický“³*.

A. Macek píše: *„I ve verších jeho jímá vylíčení drsného života bez příkras, právě tím, že spočívá na práci jeho pečeť prožitého a procítěného.“⁴* To bohužel jeho veršům neprospívá. Jako básník je M. A. Šimáček spíše těžkopádný. Snaha o básnická vyjádření končí nepřilíš šťastnými a málo vzletnými verši a i čtenář cítí, že verše jsou tvořeny jen těžko. F. X. Šalda o Šimáčkově říká, že je *„veršovec mdlé, bezbarvé meditativné noty.“⁵*

Dalším důvodem, proč jsou Šimáčkovy básně těžko stravitelné, je zřejmě fakt, že sociální hledisko je pro něj ve všech ohledech nejdůležitější.

¹ Šimáček, M. A. *V bludišti lásky*, Praha 1889, str. 26

² *Zvon* 31, str. 462

³ tamtéž

⁴ Macek, A. *Poesie sociální*, str. 92

⁵ Šalda, F. X. *Kritické projevy* 9, Praha 1954, str. 179

Sociální téma tedy můžeme najít i v milostných básních (například báseň *Bez práce láska chlad země cítí* ve sbírce *Z kroniky chudých*).

5.3.1. *Z kroniky chudých*

Šimáčkovou prvotinou byla básnická sbírka *Z kroniky chudých*. Tyto literární počátky jsou ve znamení „*verše, který připomíná J. Vrchlického a Sv. Čecha a hledá svou originalitu v žánrových sociálních kresbách a v úvahách o chudém lidu, který se má těsněji přimknout k vlasti.*“¹

Ve stejné době, kdy Šimáčkově vyšla tato básnická sbírka, vydal Svatopluk Čech *Lešetínského kováře*. Všichni poznali, že Čechova sbírka je lepší, nosnější. I Šimáček sám uznal, že jeho sbírka nedosahuje kvalit *Lešetínského kováře*. Takto se k tomu vyjádřil přímo ve svém díle:

„*Však byl by jistě svazeček ten větší,
jen kdyby hlahol zvonů z Lešetína
se nebyl zdál tak příliš ostrý.*“²

„*Krásu a slávu Lešetínského kováře daly mu hodně sebekritiky a ubraly mu hodně na jeho mladické pýše.*“³

Takto hodnotil Šimáčkovu prvotinu Fr. Dlouhán ve *Zvonu*: „*Kdyby byl měl Šimáček více pružnosti formové a ohebnější prostředky výrazové než jaké*

¹ *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha 1973, str. 284

² Šimáček, M. A. *Z kroniky chudých*, Praha 1884, str. 8

³ *Zvon* 31, str. 462

projevil, byla by jeho poesie stála pro živelnost citu autorova jistě výše než formálně i výrazově bohaté, za to však citově nepodložené verše Čechovy.“¹

Hlavními motivy této sbírky jsou práce a pracující člověk. „...zaujal jej český lid, horská chudina a tovární dělnictvo srdečným soucitem.“²

Práci Šimáček vynáší nade všechno, nic podle něj není v lidském životě důležitější, „*nám lože ustýlá a sladí spočinek*“³. Práci oslavuje a přirovnává k družce, manželce a královně. „*Práce je tu v podání básníkově bůh neobyčejně laskavý. Vyplní-li život, dojde člověk blaženosti.*“⁴ Z jeho veršů vyplývá, že ten, kdo nemá práci rád, nebo dokonce nepracuje vůbec, nemůže vést spokojený život.

A. Kellnerová ve svém doslovu opsala názor F. Dlouhána⁵, že v Šimáčkových verších „...*cítíme vřelost spoluprožívajícího srdce, které se nikdy nezastřelo ve střízlivý pohled kazatele.*“⁶

Souhlasíme s tím, že je z veršů cítit ono spoluprožívání, ovšem už nesouhlasíme s názorem, že by autor nevystupoval jako kazatel, opak se nám jeví jako pravdivější a některé verše nám svou patetičností mohou připomínat básně socialistického realismu 50. let 20. století (*Popelář, Hlídač strojů Havíř*).

Z myšlenek i podání práce jasně vyplývá, že sám autor nepatří do sociálních skupin, o kterých píše. Jeho oslava tvrdé a namáhavé práce dává čtenáři znát, že M. A. Šimáček sám nikdy tvrdou dělnickou práci na vlastní kůži nezažil.

Sbírka je rozdělena na tři oddíly (*Práce, Zima na horách, Typy a obrázky*). První část je nejvíce lyrizující, a přestože část básní tohoto oddílu je postavena na biblických motivech (básně *I., II., III.*), sociální zaměření

¹ tamtéž, str. 475

² *Ottův slovník naučný*, Praha 2001, str. 616

³ Šimáček, M. A. *Z kroniky chudých*, Praha 1884, str. 12

⁴ *Zvon* 31, str. 474

⁵ tamtéž, str. 462

⁶ Kellnerová, A. *Doslov in Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka I.*, Praha 1949, str. 269

najdeme v každé z nich. Všechny básně z dalších dvou oddílů sbírky mají silný sociální náboj.

Celkově ze sbírky nevyznívá nadšení a oslava práce, ale naopak všechny básně vyznívají tragicky, jsou plné smrti, zoufalých lidských osudů a beznadějnosti života.

František Dlouhán se po letech o Šimáčkově prvotině – a můžeme tento výrok pochopit tak, že se vztahuje na celou jeho básnickou tvorbu, vyjádřil takto: „*Veršovaná forma nebyla však rodnou mluvou tohoto autora, který vše, čeho se ve své básnické prvotině dotkl, dokonaleji a vhodněji vyřkl potom jako romanopisec.*“¹

Popelář

*Chudý duchem, srdcem, sílu měl jen v pěsti,
nechápal svou bídu, aniž cizí štěstí...*

*Sotva vyrost z dětství, posetého hlozím,
stal se popelářem. V tmě a děsném žáru
téměř zapomněl, že na tom světě božím
touží lidé, září slunce, šumí lesy.*

*V podzemní své chodbě sotva povšimne si,
kterak popel padá do vetchých mu cárů.²*

Hlídač strojů

*Byl dříve kovářem. A teď když sešedivil
a sezláb, stal se strojů hlídačem.*

By k stáru aspoň měl, čím by se živil.

---

¹ Zvon 31, str. 474

² Šimáček, M. A. *Z kroniky chudých*, Praha 1884, str 82

*Stroj také již byl stár, a mnoho pamatoval,
a vyprávět by moh' o ledačem,
i jak byl kovář čil, když ještě koval.*

*Ted' oba mrzutí. Co chvíli pískne
to ve stroji. Tu klidně pak
svou olejničku hlídač přiloží a stiskne,*

*Až pískot přestane. A jindy zase
cos kmetu svírá hrud', až vlhne zrak,
a ruka přejíždí po sporém vlase.¹*

Celkově lze říci, že jediným přínosem této sbírky byla nová témata, která Šimáček do poezie přinesl. M. A. Šimáček nebyl básnický příliš dobrý a zručný, ale z jeho díla je cítit cit a porozumění s obyčejnými a těžce pracujícími lidmi.

5.4. PROZA

Prozaickou tvorbu M. A. Šimáčka můžeme rozdělit do tří tematických okruhů: díla z cukrovarnického prostředí, z prostředí uměleckých kruhů a z měšťanského prostředí. „*Dělnický proletariát a mravně bankrotující, po případě se zas obrozující měšťanstvo mají v něm stejně zaujatého stopovatele i výmluvného tlumočnicka.*“²

¹ Šimáček, M. A. *Z kroniky chudých*, Praha 1884, str. 62

² Dressler, V. *M. A. Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 268

Ponechme teď prostor literárním kritikům a historikům a vyslechněme, jak hodnotili Šimáčkovu prozaickou tvorbu. „*Sila prozaika M. A. Šimáčka tkvěla v „bezprostředním ,objevujícím‘ pozorování a citlivém pronikání od viditelného k sotva postižitelnému. Naproti tomu nejspornější v jeho díle jsou velké koncepce a úvahy, které měly ctižádost k naléhavě diskutovaným problémům dne i k otázkám nadčasovým.*“¹

„*S kritickým ostnem hromadil drsné výjevy ze života dělníků i konflikty z měšťanského prostředí, jejich obžalobný ráz však oslabovalo sentimentální pojetí hledající nápravu v mravnějším životě.*“²

F. X. Šalda o něm napsal: „*Selhával ve věcech rozhodných a vykulil se ve vlašný a chudokrevný umělecký temperament.*“³

„*Návrat k životní prostotě, mravnost a práce jsou v celém jeho díle obrozovacími prostředky, všude jimi především chce autor léčit nemoc své doby, nervosu, únavu, spleen, znechucení...*“⁴

5.4.1. OBRÁZKY Z CUKROVARNICKÉHO PROSTŘEDÍ

Předpokladem pro toto téma M. A. Šimáčka byla již zmíněná několikaletá služba v cukrovarech. Šimáček místo cukrovarského adjunkta zastával několik let po absolvování vysoké školy technické. Namáhavé kampaně ho ale zmáhaly a on cítil, že jeho srdce více tíhne k literatuře a život daleko od pražského kulturního dění mu nevyhovuje. I když tedy odešel na přání svého strýce, vydavatele Františka Šimáčka do Prahy, zůstala mu problematika dělnictva blízká.

Toto téma, v české literatuře jen málo probádané⁵, se stalo pro Šimáčka živnou půdou a on věnoval několik let tomu, aby tento vzdálený svět

¹ Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, Praha 1973, str. 284

² Lexikon české literatury IV, Praha 2008, str. 605

³ Šalda, F. X.: Kritické projevy 9, Praha 1954, str. 179

⁴ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné, Praha 1911, str. 203

⁵ Gustav Pflégr Moravský (Z malého města), Jakub Arbes (Štrajchpuhlíci, Moderní upíři, Mesiáš)

představil a přiblížil čtenářům zvyklým spíše na příběhy z městského nebo vesnického prostředí. Šimáček tedy patří mezi průkopníky tohoto tématu v české literatuře.

Toto téma opustil na přelomu 80. a 90. let. K tomu ho vedlo nejen vyčerpání osobních vzpomínek a vlastních zážitků, ale také změněná politická a sociální situace. Dělnické hnutí v té době začalo organisovanými akcemi prosazovat vlastní požadavky, a tím se začaly proměňovat politické i sociální vztahy i potřeby společné taktiky.¹ V nových podmínkách už tedy nebylo třeba Šimáčkovy řekněme téměř zprostředkovatelské práce, tedy snahy ukázat na opomíjený život chudých dělníků.

Těžiště Šimáčkova zájmu se poté pomalu začalo přesouvat ke „sledování myšlenkového a kulturního proudění doby.“² Tento přechod také ukázal na to, kde byla nejsilnější místa Šimáčkova talentu, a to v jeho pozorovacích schopnostech a ve schopnostech zachytit „barvitost a vzruch všednosti“³.

Literární jméno si Šimáček získal právě obrázky z cukrovarského prostředí. V nich si předsevzal objevit dosud neuznávanou a nepoznanou poetičnost továrního prostředí, dělníka a jeho duše.

Představuje čtenáři dělníka, kterého deformuje dřina, bída, společenská bezprávnost, alkohol i nevléčitelné choroby. Za hlavní hrdiny svých děl si Šimáček vybíral postavy mravně čisté, charakterizující ideál pracujícího člověka. Často v nich vzniká konflikt mezi povinnostmi v továrně a v rodině (*Duše továrny, Manželé Strouhalovi*).

M. A. Šimáček se snažil věrně popsat těžký dělnický život z jediného důvodu. Dělník a jeho život mu byli skutečně blízcí a on chtěl celý tento svět,

---

¹ Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisů phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959, str. 367

² Mocná, D.: *Matěj Anastazia Šimáček* in *Literární měsíčník 5*, Praha 1987, str. 105

³ tamtéž, str. 105

svět uzavřený sám do sebe, přiblížit lidem neznalým tohoto prostředí. Toužil ukázat celý tento svět, lopotnou dřinu, náročné životní podmínky a tím snad částečně těmto lidem pomoci – právě tím, že na vše ukáže a pojmenuje to. „Šimáček dělníka miloval, byl by mu rád pomohl, a proto mu aspoň ve svém díle vyslovil svůj soucit, alespoň na dělníka upozornil. ... Ukazuje však zoufalé postavení dělníka v plné nahotě, nezkrsluje, nebojí se poukázat na nespravedlnost a tento svůj pohled dovede skloubit v často dramatický celek, umělecky silný a lidsky působivý...“¹

„V jeho pracích z dělnického prostředí je cítit láska k těm lidem, zároveň lituje jejich nuzné životy, touží jim pomoci.“²

Zároveň byl Šimáček připraven i na odmítavé postoje k takovému pojetí literatury. Pro něj literatura neznamenaala jen umění, ale zároveň i zrcadlo skutečnosti. Nešlo mu o to, jen něco hezky pojmenovat, ale ukázat skutečný život a opravdový svět. Nebál se oponovat svým protivníkům, kteří v jeho suché realistické popisnosti a hlavně v jeho tématech neviděli hodnoty a smysl. „Bojíte se o svůj spánek. Nejlépe, pánové, asi bude, vydáte-li zákon, že dělník a nuzák vůbec nesmějí se objevit v žádném útvaru literárního umění, ... pryč s bídou, pryč s dělníky z literatury, ti znamenají zesurovnění vkusu ... honem místo nich strídmou, čistou, „přirozenou stravu!““³

Takto se vyjádřil v předmluvě ke svému dramatu *Svět malých lidí*: „...koho uráží šat, mluva, způsob života chudých a tak často ubohých těchto lidí, kdo jen s ošklivostí odvrací se od světa jich myšlení i snah, hříchů a bídy – pro toho moje hra ani moje kniha nejsou. Kdo však s tím lidem má v srdci soucit, najde ve hře i v knize také jádro. Proti těm pak, kdo praví, že tento svět drsným svým obalem nepatří na jeviště, stavím nezvratné přesvědčení, že

¹ Daněk, J. *ediční poznámka* in *Duše továrny*, Praha 1963, str. 246

² Rais, K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České Akademie“ XXIV*, str. 5

³ Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisů phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959 str. 366

*bluza dělníková nemá menšího práva ve veškeré říši umění, než říza antická, ostruha rytířova, halena rolníková, frak salonů.*¹

Šimáček ve svých cukrovarnických obrázcích svědecky zaznamenává zotročující zaměstnávání dětí, nelidsky namáhavou práci žen ve venkovských továrnách, demoralizující prostředí společných nocleháren.² Chce ale zároveň ukázat, že i když tito lidé vykonávají náročnou práci a žijí ve špatných podmínkách, mají stejně bohatý citový život jako ostatní lidé. Otázkou zůstává, jestli to dělá dobře. Podle autora doslovu M. Noska jen chce „*pláčtivou sentimentalitou vyvolat náladu sociální shovívavosti a ústupnosti*“³

Záměrně vykresluje rozpadající se dělnické rodiny, aby pak mohl téměř didakticky vypsát, že spokojenost vyplyne z návratu dělnických žen k péči o domácnost a výchově dětí. Ještě více spokojenosti zavládne, pokud se „*spořivý a řádný dělník vzmuže na drobné hospodářství a přestane ženu posílat do továrny (Manželé Strouhalovi)*.“⁴

Jak už jsme se zmínili na začátku práce, Šimáček v době, kdy autoři dělnických obrázků patřili mezi nejvyhledávanější, zůstává stranou. Důvodem toho je, že Šimáček nepojímá dělnictvo jako novou sociální sílu. Nechce je vyzvednout a dát jim moc, jen chce ukázat na jejich těžký život. Chtěl jen zobrazit opomíjený problém dělnictva.

Zájmem Šimáčka bylo ukázat obyčejný dělnický svět. Nešlo mu přímo o vypjaté momenty nebo tragické postavy. Chtěl spíše popsat běžnost továrního provozu a to, jak lidi v něm zaměstnání ovlivňuje.

¹ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 196 - 197

² Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisků phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959, str. 367

³ tamtéž, str. 368

⁴ tamtéž, str. 368

Velice důležité je prostředí, kde se děj odehrává – tedy továrna. „*Jest to svět práce, shonu i ruchu, těžkých vzdechů a odřikání, bolesti, stesků a smutků, ale i ten má svou poesii, stlumenou jaksí a setřenou.*“¹

Továrna je pro Šimáčka živoucím organismem, živoucí bytostí. V novele *Duše továrny* se „*továrna v duchu biologického determinismu jeví jako hrozivá, cizí mystická síla, drtící lidský živel.*“² Jako by tedy v této novele vystupovaly dvě hlavní postavy – Barka Fisterová a živá bytost – továrna. „*Ať jen neříkají to lidé, že fabrika o tom neví. Ah, jak by se mýlili. Ta ví o všem, ta má cit. Ano, ta fabrika je bytost živá, vědoucí o sobě i o těch lidech, láskou oplácející lásku a trestající odpor, bytost, jež má uši a taky cit. I něžnost a pomstu. Milovala fabriku, i se jí bála.*“³

Zdá se, že ho továrna znovu a znovu fascinuje, že je ohromen její velikostí, jednotlivými mechanismy a jejich součinností. „*Ty pohybující se stroje, vlekoucí se řemeny, točící se kola, ty tenké a tlusté roury, v nichž vřela o kampani pára, proudila voda a šťáva, ty ohně pod kotly, ten žár ve vápence, ten ruch lidí, ten šum, to dravé pohlcování řepy, to obrovské rození cukru – to vše nemohlo být účinkem mrtvé hmoty, nikoliv, ta továrna byla ohromná bytost, jež ji obklopovala svým životem, hrála svým teplem, jež milovala tu malou Barču jako matka, jež byla vděčna za tu lásku v jejím srdéčku, jež ji chránila jako otec, jež si sní hrála, ji bavila jako sestra a bratr.*“⁴

Šimáček se nevěnuje popisu továrny jen okrajově. V rozsáhlých pasážích využívá své praktické znalosti cukrovarů. Čtenář je tedy přehlcn odbornými termíny, podrobnými popisy strojů a vůbec vykreslením toho, jak v různých obdobích ta která část cukrovaru fungovala. „*A Šimáček kreslí vnitřní tuhý, ale svérázný život v cukrovarech jeho celým zdlouhavým*

¹ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 172

² Pytlík, R. *Česká literatura v evropském kontextu*, Praha, 1982, str. 27

³ Šimáček, M. A. *Duše továrny*, Praha 1953, str. 192

⁴ tamtéž, str. 194

průběhem: od prvních, postupně složitějších příprav na kampaň (první partie U řezaček) několikaměsíční kampaní (Bratři, Duše továrny, Manželé Strouhalovy, Svět malých lidí) až k posledním dozvukům jejím. (Dvojí láska, Otec).“¹

Je třeba ale říci, že popisy jsou i přes svou podrobnost a složitost poetické, plné metafor a přirovnání. D. Mocná trefně napsala, že se v literatuře objevuje „svět moderní techniky, nahrazující krásu měsíčné noci krásou spleti potrubí, řemenů a ozubených kol.“²

Cukrovarnické prózy se samozřejmě staly prostředkem oslavy práce. Důkaz, že práci potřebujeme, že ji máme činit s radostí, najdeme například v povídce *Cvrček* nebo v povídkovém souboru *Z opuštěných míst*. Šimáček ve svých pracích zdůrazňuje, že pokud lidé dělají svou práci rádi, jsou na světě spokojení a jejich život má teprve hodnotu a smysl.

Šimáček si ale uvědomoval, že práce v továrně není vůbec jednoduchá. Znal dobře tovární život ze své praxe a byl si vědom i toho, že továrna bere čas rodinám (například o Vánocích jim nedává možnost být spolu – povídka *Také Štědrý večer*), ničí rodiny (*Duše továrny, U řezaček*: „Změní se každý ve fabrice. Tam se stanou z nich (dělníků) jiní lidé a do rodin to nepřináší štěstí. Dokud nebylo fabrik, bylo v lidu více spokojenosti.“³), nebo přímo způsobuje smrt (*Havlenka*).

M. A. Šimáček také zdůrazňoval problém ženské práce. Uvědomoval si, že práce bere ženám čas, který by měly věnovat rodině. Téma ženské emancipace se na konci 19. století stalo novým a velice diskutovaným problémem. „Šimáček tu představil frekventované a do jisté míry i módní téma v méně obvyklé podobě, neboť je z prostředí měšťanských salónů přesunul do dělnického světa, kde dosud nebylo pocítováno jako klíčový

¹ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 173

² Mocná, D. *Matěj Anastazia Šimáček in Literární měsíčník 5*, Praha 1987, str. 106

³ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 172

problém.“¹ Šimáček také upozornil na jinou dimenzi této otázky. Emancipace ženy není spojena jen se získáním volebního práva nebo citového zrovnoprávnění s mužem, ale také s jejím možným zapojením do pracovního procesu, čímž je ale ohroženo její prvotní poslání, a to poslání mateřské.²

Otázku práce žen nejvíce akcentuje v povídkách *Manželé Strouhalovi* a *Duše továrny*. V každé povídce jsou ale motivem práce žen jiné důvody. Strouhalka chce pracovat proto, aby byla na svém muži finančně nezávislá. Barka Fisterová je ale na práci v továrně závislá. „*Barča ztrácela domov ve strážném domku, ale nacházela jej v továrně. Fabrika splňovala její dychtivost po poznání nových věcí, stačila zaměstnávat její mysl, dala jí práci, výživu, účel života, krátce se stala jí novým světem, vlídnějším a zajímavějším, než jaký znala dosud.*“³ Když v továrně není, alespoň na ni myslí. Továrna jí chybí, jako ostatním chybí blízký člověk. „*Nerada nejen proto, že odcházela z tohoto světa, k němuž celým srdcem a myslí přirostla, v němž nalézala výživu, spatřovala své působiště pro celý život a jenž postačoval nasycovat život a chtivost její mysli, ukojovat její touhu po ruchu, shonu, společnosti, zpěvu, ale ještě neraději proto, že odcházela z něho domů – do sídla nedostatku, smutku, nespokojenosti a domácích svárů.*“⁴ Pokud Barka do práce nemůže, chodí si továrnu alespoň prohlížet. Má pocit sounáležitosti s továrnou, pocit nepostradatelnosti pro továrnu. Továrna je jí bližší než její muž a její vlastní dítě. „*Její láska ale byla větší než láska k Soukupovi; a tak i její bázeň před ní měla hlubší, mohutnější kořeny. S fabrikou Barča takřka srostla a pokládala se ne za její příslušnici, ale za její dítě, které jest jí povinno vším, zavázáno i životem.*“⁵

¹ Mocná, D. *Matěj Anastazia Šimáček* in *Literární měsíčník* 5, Praha 1987, str. 107

² Mocná, D. *Matěj Anastazia Šimáček* in *Literární měsíčník* 5, Praha 1987, str. 107

³ Šimáček, M. A. *Duše továrny*, Praha 1953, str. 190

⁴ tamtéž, str. 188

⁵ tamtéž, str. 218

M. A. Šimáček je dnes už zapomenutým autorem, málokdo má povědomí o jeho průkopnické činnosti, přesto si myslím, že jsou jeho práce dobrou připomínkou pracovních podmínek a vůbec celého pracovního továrního provozu konce 19. století.

5.4.1.1. DUŠE TOVÁRNY

Hlavní hrdinkou této novely je Barka Fisterová, dcera železničního hlídače, která od dětství pracuje v cukrovaru a k továrně přilne láskou až zarážející. Je ochotná vzdát se rodiny, dítěte, ale rozhodně se nevzdá své milované továrny. Jde o dramatický příběh dívky, která v továrně vidí živou bytost.

Barka je z chudé rodiny, otec pije a nemocná a unavená matka, k ní nemá příliš dobrý vztah. V cukrovaru začne Barka pracovat ve svých 13 letech. Nerada se z ní vrací domů, do – pro ni – nepřátelského prostředí. „*Nerada nejen proto, že odcházela z tohoto světa, k němuž celým srdcem a myslí přirostla, v němž nalézala výživu, spatřovala své působiště pro celý život a jenž postačoval nasycovat život a chtivost její mysli, ukojovat její touhu po ruchu, shonu, společnosti, zpěvu – do sídla nedostatku, smutku, nespokojenosti a svárů.*“¹

Hrdinka má pocit, že továrna je živá bytost, která ví, co se v ní děje, kdo v ní pracuje a podle toho, jak se kdo chová k ní, tak se ona chová k němu.

Barka v podstatě není schopna lásky k někomu nebo něčemu jinému než k továrně. „*Továrna vyrostla v její představě na personifikovanou ochránkyni svých oddaných dělníků, na bytost vědomou, cítící s životem i osudy obsluhujících ji otroků, mstící se za nevděčnost i urážku a odměňující věrnost... Na bytost živou vědoucí o sobě i o lidech v sobě, láskou oplácející*

¹ Šimáček, M. A. *Duše továrny*, s. 188

lásku a trestající odpor, bytost, jež má duši a tedy i cit, něžnost i pomstu.“¹

I matčina smrt pro ni je traumatem jen proto, že se o ni musí několik dnů starat a nemůže chodit do práce. „*Vedle touhy hnal ji teď i strach od bezvědomé nemocné tam do továrny, přála si v ten rozehřátý čpavý vzduch ve varní síni, do něhož stoupá, v němž se roztrhává a mizí výpar z vroucí, čeřící se šťávy, do něhož šeplavě číší pára z povolených těsnění ventilů, do něhož šumí tisíceré zvuky a steré hlasy! Do fabriky mezi ty známé tváře, slyšet ty známé řeči, žerty, písně, smích - - - Když matka dotrpěla, Barče se ulehčilo. Cítila to, ač se styděla k tomu přiznat; ba bylo jí líto, že je taková necitelná. Ale nemohla za sebe.“²*

Manžela najde Barka mezi sezónními pracovníky a má pocit, že i toto zařídila fabrika. Je šťastná, že má muže i fabriku.

Barča otěhotní. Na dítě se vůbec netěší, ale její manžel Soukup ano. Dokonce ji napadá, že by ani ženy, které pracují v továrně, neměly mít děti, aby tím továrně „nebyly nevěrné“. Když se jí dítě narodí, už přemýšlí, kdy půjde do práce a jak to udělat, aby nemusela být doma. O tom ale Soukup nechce ani slyšet. Nařizuje Barče, že se bude o malého synka pořád starat. Barča upadá do depresí, protože si neumí představit, že by měla být dlouho bez fabriky.

Od dítěte několikrát utíká, jen aby se mohla do továrny podívat. Soukup ji ale pokaždé nachytá a vynadá jí. Dokonce ji i uhodí. Vadí mu její nezodpovědnost a lhostejnost vůči dítěti a zároveň obrovská láska k továrně, kterou nechápe.

Barča ale na továrnu myslí čím dál víc, Soukupa už si ani nevšímá a jen obrovská touha vrátit se do práce ji drží při životě. A té touze nedokáže čelit a vydá se v noci do továrny alespoň podívat. Jde tam jako v transu. Nic kromě fabriky, která ji neuvěřitelně přitahuje, nedokáže vnímat. Nemyslí na dítě,

¹ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 176

² Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 198n

nemyslí na Soukupa, který jí řekl, že jestli tam ještě jednou půjde a dítě nechá doma samotné, že ji zbije nebo i zabije. Jen továrna ji přitahuje. Aniž to ví, vydává se na svou poslední cestu. Soukup ji v továrně samozřejmě vidí a začne ji nadávat a bít ji. Barča ale i v tomto okamžiku myslí jen na továrnu.

Barča ale padá – nebo dobrovolně skáče – do jednoho ze strojů. „*U setrvačnicku hnacího stroje začervenala se sukňe Barčina, zabělaly se její nohy a mžikem vše zmizelo. Soukup sotva odtrhl svou ruku, která již sahala po Barče. Továrna nenechala ji zabít od jiného. Barča patřila jí, i vzala si ji.*“¹

Barka továrně obětuje všechno – i svůj život.

Čtenáři je vše předloženo jako fakt, jako „nahá“ pravda. Nic není přikrášleno. Autor se nebojí popsat Barčiny city a pocity. Otevřeně je řečeno, jaký vztah má k matce a svým dětem a jaký má vztah k továrně. Má v podstatě převrácené hodnoty, je jiná než ostatní ženy. Autor se nebojí popsat ani to, jak Barča přemýšlí o smrti svého dítěte. Nahlíží do nitra hrdinky a jasně, bez zamlčování – v krátkých, úsečných, dramaticky bystrých větách - vše popíše.

S tímto názorem mi nezbyvá než souhlasit. Šimáček se nepouští do dlouhých nebo „procítěných“ popisů. Vše je spíš komentováno s chladnou hlavou. Jediné, co je popisováno s jakýmsi „rozechvěním“, je tovární prostředí.

Továrna je pro Barču živá bytost, která dýchá a přemýšlí, a ona ji ctí skoro jako Boha. Je pro ni tou nejdůležitější částí světa a života. Vidí v ní matku, pečovatelku a nahrazuje jí lásku. Zcela se jí oddává a podřizuje.

Tovární prostředí Barču přímo ovlivňuje. Jako by nejednala sama za sebe, ale tak, jak si myslí, že by to chtěla fabrika. V závěru ztrácí Barča identitu, neovládá se, je na fabrice zcela závislá a nechce, či neví, jak se této závislosti zbavit. Tovární prostředí je pro ni víc než rodina. „*Jak viděti, je*

---

¹Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 242

novela p. Šimáčkova důslednou a silnou rukou postavená apotheosa ústředí, jeho těžkého tajemného osudného vlivu na jedince, jeho vášnivého tlaku, jeho životního vzduchu, který se časem stává nutnou a nevyhnutelnou podmínkou růstu a trvání jedince.¹

Tato novela patří v české literatuře mezi první pokusy o naturalismus. „Základem Šimáčkova zobrazení je tedy symbolizace spojená s naturalistickým záznamem továrního prostředí. V odcizení ženy jejímu přirozenému poslání vidí autor krizi dobového průmyslového a civilizačního rozvoje. (podobný motiv se objevuje i ve velmi úspěšném Šimáčkově dramatu *Svět malých lidí*.) Výsledkem Šimáčkova pojetí je střet naturalismu se sentimentalismem. Hrdinka tíhne instinktivně k rušné pospolitosti tovární a zrazuje tím své vlastní poslání ženy a matky, poslání, jež j v křesťanském mýtu spojeno s obětí.“²

Všimněme si, jak se dobové kritiky lišily v hodnocení tohoto díla.

„Myslím, že žádná z uveřejněných prací p. Šimáčkových nevyronila se tak cele, plně, bezprostředně a hluboce ze samé vlastní bytosti, osobnosti autorovy jako právě *Duše továrny*. () Do *Duše továrny* však jako by byl p. spisovatel vlil všechnu vroucnost a vlahou, hebkou něhu svých vzpomínek, jež ho popadly měkkým, jímavým steskem, jež ho rozvlhčily, rozmazlily, jež se k němu přitulily vším svým sladnoucím půvabem.“³

„Dobová kritika ... přijala Šimáčkovu prózu vcelku sympaticky jako dílo oživující dosavadní realistické směřování novými hledisky.“⁴

„Přesto je však duševní vniterný život lidí v novele p. Šimáčkové hrubý, prostý, přímočarý. Je to psychologie prostě mechanická – přirozený ovšem důsledek celého toho uměleckého ponětí a směru. Jedinec platí tu právě jako

¹ Šalda, F. X. *Kritické projevy* 4, Praha 1951, str. 231

² Pytlík, R. *Česká literatura v evropském kontextu*, Praha 1982, str. 28

³ *Literární listy* 1895, str. 292

⁴ Pytlík, R. *O českém románu sociálním*, Praha str. 155

složka fysická, jako součin sil, jako průměrný typ (a ne jedinečný, odlišený charakter).“¹

V dnešní době je tato novela aktuální něčím, co ani Šimáček nemohl zamýšlet – tématem workoholismu. Barka je v podstatě workoholik. Práce je celým jejím životem, práci vše podřizuje. Ale továrna pro ni má i další přitažlivost – společnost lidí a pocit, že tvoří něco nového, že dělá něco důležitého a je nepostradatelná.

Myslím, že rozhodně lze říci, že jen toto dílo „přežilo“ do našeho století. Je zajímavé svým námětem i zpracováním, živým jazykem. Pro dnešního čtenáře je možná trochu nepochopitelné právě tovární prostředí, když ho ale „vyměníme“ za prostředí moderních kanceláří, zjistíme, že mentalita lidí a jejich pohled na práci se nemění ani po více jak sto letech.

5.4.2. PROZY S MĚSTSKOU A UMĚLECKOU TÉMATIKOU

Ve své době byly Šimáčkovy prózy s měšťanskou tematikou oblíbené a čtené, pro dnešního čtenáře ale jeho povídky a romány již nemají přitažlivost. Je třeba říci, že autor dobře vystihl náladu doby, dobře popsal a vykreslil prostředí. Zvolil styl psaní, který byl na přelomu století aktuální a čtenáři vyžadovaný. Dnes jsou ale jeho prózy nečitelné. Uměle vytvořené problémy a konflikty jsou dnes čtenářům cizí.

V prózách se M. A. Šimáčkovi podařilo zachytit atmosféru odcházejícího 19. století a příchod nového století. *„Šimáčka jako realistu pevně zajala mravní a společenská krise současného měšťanstva a střední inteligence, a jak všecek svůj umělecký i psychologický intelekt věnoval této stránce.“²*

¹ Šalda, F. X. *Kritické projevy 4*, Praha 1951, str. 231

² *Zvon* 13, str. 324-325

S pečlivou podrobností nám popsal život obyčejných lidí, ale také vykreslil ráz tehdejší Prahy. „*Pražský život umělecký, společenský a hospodský, steré podrobnosti všedního života, soukromého i veřejného zachyceny jsou s překvapující věrností.*“¹

Čtenář si umí představit všední život, ale také události, které se zapsaly do historie (proces s Omladinou v 1. díle románu *Světla minulosti*, Jubilejní výstava v románu *Maxínkův strýc herec*).

Úpadek měšťanstva a rozklad rodiny – tato dvě témata se pro Šimáčkovu tvorbu staly stěžejními. „*Viděli jsme, že Šimáčka po ideové stránce problém rodinného úpadku v posledních fásích a v konečných generacích zajímá stejně jako rozklad jedinečného individua.*“² Toto napsala v roce 1949 Anna Kellnerová: „*jsou to pražské romány Štěstí, Světla v minulosti, Lačná srdce a chci žít, zpodobňující pražskou společnost na přelomu dvou století, v nichž autor na pozadí důvěrně známého prostředí pražského vykreslil obrazy drobného i bohatnoucího měšťanstva s jeho mravním ovzduším, nesoucím často patrné stopy úpadku a rozkladu, a konfrontoval je s životem umělecké bohémy vylíčením jejich zápasů i pádů. Zatížil je však značně problematikou dnešnímu čtenáři, rostoucímu již z nové strukturní vazby společenské, namnoze cizí a únavnou.*“³ Dnes, o 60 let později, je tedy pro nás Šimáčkovu dílo skoro k nepřechtení. Tehdejší problémy jsou dnešní společnosti vzdálené.

Skoro ve všech dílech ukazuje Šimáček na sobeckost a malost lidí, kteří hledí jen na své zájmy a své pohodlí. „*Co se týče soudobých slabín všeobecně společenských, vytyčuje z nich spisovatel především: sobectví, neodhodlanost, slabost, přetvářku a nezájem o věci celku.*“⁴

¹ Máchal, J. *O českém románu novodobém*, Praha 1930, str. 189

² Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 201

³ Kellnerová, A. *Doslov in Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka I.*, Praha 1949, str. 269

⁴ Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 199

Šimáčkovou snahou ale nebylo jen zachytit způsob života tehdejších lidí, i když jako realista na tom měl velký zájem. Šimáček chtěl „i nejsložitější a nejpalcivější otázky národní, popřípadě všelidské beletristicky osvětlovat.“¹ Několikrát nechal hrdiny svých děl promlouvat o národních otázkách. Nutno říci, že tyto pasáže byly vždy na škodu celého díla. Patetické proslovy čtenáře dnes velmi nudí. Proto se například povídka *Chamradina* nebo román *Světla minulosti* stávají pro dnešního čtenáře skoro nečitelnými. „Jeho sociální nazírání všude jest pojímáno národnostně, jeho demokratism je nacionální, láska k lidu pojí se u něho s láskou ke zděděné půdě i historickému odkazu domácímu.“²

Takto shrnul svoje pocity v románu *Bratři*: „Společenské poměry našich bohatých měšťanských vrstev jsou smutny. Všecko je bez nadšení, všude povrchní lesk zakrývá vnitřní bídu. Zápal vlastenecký mizí, lhostejnost vévodí, pružinou ke všemu jest prospěch hmotný. Ale není to snaha po nabytí jmění a užití ho pak k sesílení živlu národního, nýbrž jen k zajištění bezstarostného života, k užití pohodlí a sladkostí bohatství. Horlení vlastenecké stává se směšným a odkazuje se do vrstev nižších anebo mládeži.“³

Ve všech dílech (a vzpomeňme například i na básnickou sbírku *V bludišti lásky*) se snaží M. A. Šimáček jít pod povrch, chce psychologicky rozebírat své hrdiny i jejich chování. Bohužel konflikty postav i motivy jejich jednání jsou příliš ploché, dopředu je čtenáři jasné, co se stane. Například v románech *Světla minulosti*, *Lačná srdce*, *Chci žít* „si autor libuje v nepříjemném problémovém nadouvání látek zcela průhledných a běžných a kde hraje si s aplombem zcela pochybeným na ‚docteur es science psychologiques.‘“⁴

¹ Dressler, V. M. A. Šimáček a jeho dílo in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 168

² tamtéž, str. 188n

³ Šimáček, M. A. *Bratři*, Praha 1889, str. 75

⁴ Šalda, F. X. *Kritické projevy* 9, Praha 1954, str. 179

Šimáček čtenářům představil některá nová a neobvyklá témata. O životě dělníků z cukrovarů jsme se již zmínili a dalším podobně novým tématem byl život umělců. Vchází do malířských ateliérů (*Chci žít, Štěstí, Jiný vzduch*), sochařských dílen (*Štěstí*), do pracoven literátů a novinářů (*Lačná srdce, Bratři, Maxínkův strýc herec*) i do světa divadelního (*Světla minulosti, Lačná srdce, Maxínkův strýc herec*). Čtenář vstupuje do prostředí „lehce vznětlivého, věčně navoněného cigaretovým kouřem, trochu vkusně nedbalého a trochu přeplněného sterými drobnostmi dekoračními, plného těžkých konfliktů, duchovně provanutého a stlumeně sešereného, pořád vydaného bouři i vzduchu, neustále podléhajícímu měnivému požadavku doby a spolutvořící jej, prostředí tvůrčích vznětů i tvořivé práce, společensky pomíjené a neutápějící se v salonních titulaturách.“¹

I když byl tedy jako prozaik Šimáček během svého života poměrně oblíbený a čtený, dnes jeho prózy mohou přitahovat jen skutečné milovníky literatury 19. století.

5.4.2.1 *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*

Jediné dílo, které přežilo smrt samotného M. A. Šimáčka, je soubor povídek *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*.

Obsah *Zápisů* tvoří sedm povídek, které jsou spjaty společným rámcem. Chudý student Filip Kořínek přichází do rodin, aby tam „našel buď kondici nebo almužnu v podobě oběda u společného stolu“². V rodinách postupně proniká do jejich tajemství a odkrývá konflikty, které jsou náhodnému pozorovateli ukryty.

¹ Dressler, V. *M. A. Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 171

² Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisů phil stud. Filipa Kořínka II.*, Praha 1959, str. 271

Základním záměrem těchto povídek „bylo ukázat stav tehdejší městské společnosti. Šimáček se neustále snaží rozptylovat povrchní představy o obou složkách českého měšťanstva. Srovnává život úředníků, drobných řemeslníků a nezámožných středních vrstev s obrazem skryvaného rozkladu a mravního úpadku, jež pozoruje u povýšené městské honorace.“¹

Titulní postava a vypravěč v jedné osobě – Filip Kořínek je chudý student pocházející z Hradce Králové, který si musí na studia filozofie v Praze vydělávat.

Stavba všech povídek je téměř stejná. Filip Kořínek začne docházet do rodiny a pomalu začíná pronikat do tajemství rodiny. Postupně odhaluje skryté vztahy a rodinná tajemství. V prvním svazku povídek (*Lívanečky slečny Rózi, U Zehurů, „Miroslav z Lipan a Rodina Janebova*) je čtenář ještě trochu napjat, zajímá se o osudy popisovaných lidí, ale stále stejná kompozice později začne nudit.

První svazky *Zápisků* jsou v poměru s jinými Šimáčkovými prózami poměrně čtivé. Autor v nich vykresluje povahy lidí a zachycuje pražský život konce 19. století. A. Kellnerová upozorňuje především na povídku *Rodina Janebova*: „Pravým skvostem díla jsou charakteristiky členů rodiny Janebovy. ... Je pravý požitek vychutnávat hodnoty této drobnomalby, která dnešního čtenáře okouzljuje patinou světa zapadlého a navždy zaniklého.“² My dnes s tímto názorem můžeme souhlasit jen těžko.

Povídky v druhém souboru (*Chamradina, Poslední svého jména, Rodiny dvou sester*), ale spíše řeší národní a společenské problémy, jak trefně poznamenal F. X. Šalda „s jakousi nepříjemně samolibou a vnějškovou hlubokomyslností, která odpuzuje a popuzuje každého s jemnějším citem

---

¹ Nosek, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky* in *Ze zápisků phil. stud. Filipa Koříinka II.*, Praha 1959, str. 369

² Kellnerová, A. *Doslov* in *Ze zápisků phil. stud. Filipa Koříinka I.*, Praha 1949, str. 271

uměleckým a básnickým“¹ Ve druhé části zápisků tedy již není objektivním pozorovatelem, ale snaží se v nich řešit národní a sociální otázky.

J. Janáčková píše: „Autor skrytý za pseudonymem Martin Havel pozdní části svého úspěšného seriálu naplnil úvahami o češství a odrodilství. Tím zbavil svou prózu zdůvěřňujícího kouzla a bezprostřednosti.“²

Takto se o povídce *Chamradina* vyjádřil J. S. Machar: „...obávám se, že umělecká stránka hodně utrpěla thematem, resp. jeho rozváděním a konklusemi.“³

Velké obliby povídky dosáhly díky povedené malbě prostředí a vybroušené charakteristice postav. „Šimáček své postavy charakterizuje nezapomenutelným způsobem. Vidíme je živě, slyšíme jejich hlas a pronikáme do jejich nitra už podle způsobu jejich vyjadřování. Jak jedinečně je zachycen žargon zbohatlého uzenáře, který se ještě stále cítí mužem z lidu a přes svůj nevybíravý způsob mluvy nemá srdce tak hrubé jako jeho žena, jež jen bohatla, hruběla a pyšněla“.⁴

Povídky byly ve své době velice kladně přijaty kritikou. M. A. Šimáček je vydal pod pseudonymem Martin Havel. „Šimáček psal je rád, ba soudím, že první dvě knihy přímo blažen. Byloť v nich tolik milého kouzla, vzpomínek, známých postav, nestrojené, přítulné srdečnosti.“⁵

Dlouho nikdo netušil, kdo se za pseudonymem skrývá a nikdo z literární společnosti netušil, že je to právě redaktor Šimáček. „Drobnomalba pražského prostředí a skvělá kompoziční technika odváděla pozornost od samého redaktora *Světozoru*, v té době známého především pracemi z prostředí cukrovarského.“⁶

¹ Šalda, F. X. *Kritické projevy* 9, Praha 1954, str. 179

² Janáčková, J. *Česká literatura 19. století. Od Máchy k Březinovi*, Praha 1994, str. 131

³ Machar, J. S. *zapomínání a zapomenutí*, Praha 1929, str. 51

⁴ Kellnerová, A. *Doslov in Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka I.*, Praha 1949, str. 271

⁵ Rais, K. V. *Ze vzpomínek* 3, Praha 1930, str. 73

⁶ Kellnerová, A. *Doslov in Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka I.*, Praha 1949, str. 270

On sám byl velice pyšný na to, jak bylo jeho dílo přijato. Ve společnosti často mluvil o tom, že se s Martinem Havlem zná. Takto vzpomíná na hru s pseudonymem K. V. Rais: *„V kapse míval dokonce ‚podobiznu‘ Martina Havla, na níž vzadu bylo napsáno: ‚Svému literárnímu rádci, panu M. A. Šimáčkovi, spisovateli a redaktoru, vděčný Martin Havel‘, nebo cosi podobného.“*¹

Ve své době se tedy *Zápisky* setkaly s velkým úspěchem, čtenáři i kritika je přijali kladně, dnes by ale u čtenářů očekávajících napětí a „akci“ neobstály.

5.5. DRAMA

M. A. Šimáček byl poměrně oblíbeným dramatikem, dnes však můžeme říci, že byl lepším divadelním kritikem než dramatikem. *„V divadelní tvorbě postupně přešel od situačních her (Pomluva, Bez boje) k sociálně kritickému pohledu v životnějších a také úspěšnějších hrách, dokládajících povahotvorný vliv prostředí. S kritickým ostnem hromadil drsné výjevy ze života dělníků (Svět malých lidí) i konflikty z měšťanského prostředí (Jiný vzduch); jejich obžalobný ráz však oslabovalo sentimentální pojetí hledající nápravu v mravnějším životě.“*²

Ve své dramatické tvorbě Šimáček pracoval se stejnými náměty jako v tvorbě básnické, povídkové i románové. Hlavními tématy opět jsou práce v továrně a úpadek měšťanské společnosti. *„Dramata Šimáčkova byla případně označena jako doprovod jeho tvorby románové. Většinu jeho her možno uvést v příčinný souhlas s jeho povídkami a romány. Svět malých lidí je dramatickým zpracováním látky v povídce Manželé Strouhalovi, Jiný*

¹ Rais, K. V. *Ze vzpomínek 3*, Praha 1930, str. 72

² *Lexikon české literatury*, Praha 2008, str. 605

vzduch obsahově souvisí s pohledy do rodin pražských v Zápiscích Kořínkových, v Ztracených jeví se pokus zachytit úpadkové zjevy naší společnosti jako v románu *Lačná srdce* a poslední scéna opírá se o ideu obsaženou v románu *Chci žít!*.¹

M. A. Šimáček se svých hrách postupně vypracovával a jeho poslední díla „staví autora mezi přední soudobé dramatiky domácí“², zlepšoval se, přesto ho jeho hry příliš nepřežily. Jedinou takovou hrou byl *Jiný vzduch*, kterou Martin Frič v roce 1939 zfilmoval.

Jeho první hra *Pomluva* byla uvedena v roce 1885 na jevišti Švandova divadla v Praze a byla „dosti vděčně od obecnstva přijatá.“³

„Druhé drama *Bez boje s dějem napínavějším a kresbu osob umělejší trpí nedostatkem pronikavějšího průběhu dramatického a úmyslnou strojeností, takže z nejpohnutlivějších scén vane jakýsi chlad.*“⁴

Velký úspěch slavila na prknech Národního divadla v roce 1890 hra *Svět malých lidí*. „V dramatech není sice hlubších zápletek a konfliktů, ale všechny výjevy jednotí v celek základní myšlenka autorova: ukazovati, čím je dělnictvu spořádáný život rodinný a čím v rodinném životě jeho má býti žena a matka.“⁵

„Když vlny dekadence zaplavily literaturu novými typy unavených duší a úpadkových bytostí, Šimáček začal je studovati a zobrazoval je v románech.“⁶ Drama *Ztracení* bylo také uvedeno v Národním divadle, ale tato hra nebyla vůbec přijata kladně. Hlavní postavy – Luděk Bavor a Lóna Carminová nejsou sympatické – „autor neprávem přenesl na moderní dekadenty mnohé črty ze života existencí mravně zpustlých a zkažených.“⁷

---

¹ Máchal, J., *Dějiny českého dramatu*, Praha, str. 174

² Dressler, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo in Vzpomínky literární, divadelní a jiné*, Praha 1911, str. 256

³ Máchal, J.: *Dějiny českého dramatu*, Praha str. 172

⁴ tamtéž

⁵ tamtéž, str. 173

⁶ tamtéž, str. 173

⁷ tamtéž, str. 174

Problémem jeho her je přílišná strojenost a vypočítavost. Divák dopředu tuší, jaké konflikty budou hlavní postavy řešit. Prvoplánovost celé Šimáčkovy tvorby čtenáře i diváky odrazuje. Autor klouže jen po povrchu a to navíc dosti zjevně. Sice se snaží proniknout pod povrch a chce řešit důležité problémy, ale v jeho podání jde spíše o pseudoproblémy a téměř všechna díla utkvěla nakonec v „*moralistní tendenci*“¹.

Karel Hugo Hilar očividně přecenil Šimáčkovu dramatickou tvorbu, když tvrdil, že M. A. Šimáček je „*jeden z nejmarkantnějších a nejvýznamnějších představitelů českého dramatu realistického*“² a že „*jeho schopnost přesného životního detailu, naprosto konkrétní údaje, spolehlivé zření a jistota linie, která to vše dovede zachytiti a vyjádřiti přiléhavě, stručně a spádně, dávají dramatu Šimáčkovu sytou hybnost, barvitou živost, přímou účinu, lapidárnost celkových rysů všude tam, kde jde o drama skutečného, všedního, hromadného a nevýjimečného života, z něhož autor jako jasnému šlehu dá zapláti své naději, důvěře a touze po něčem vyšším, hlubším a krásnějším, po vztazích upřímnějších, souvislostech čistějších a společnostech bratrštějších.*“³

Je pravda, že z počátku se jeho hry hrály poměrně často, dokonce si je i četné ochotnické spolky braly do svých repertoárů, ale brzy po Šimáčkově smrti upadaly jeho hry do zapomnění.

---

¹ *Dějiny české literatury III*, Praha 1961, str. 429

² *Český svět 2*, č. 16, nestránkováno

³ *Český svět 2*, č. 16, nestránkováno

6. ZÁVĚR

M. A. Šimáček byl ve své době bezesporu jednou z velice významných osobností kulturního světa. Pokud dnes hodnotíme jeho nakladatelskou, redaktorskou a spisovatelskou činnost, musíme říci, že nejtrvalejší práci po sobě zanechal na poli nakladatelském. I když nesouhlasil s mladou generací, pomohl jí v podstatě na svět, když ve „svém“ *Světozoru* publikoval jejich rané práce. Jeho láska k psanému slovu umožnila mnoha autorům publikovat a prosadit se.

Jako spisovatel Šimáček rychle upadl v zapomnění. Se snahou o objektivitu musíme říci, že právem. Témata jeho děl, ve své době čtenářům možná blízká, jsou dnes pro čtenáře zajisté nezajímavá a nepřitažlivá. Na druhou stranu „zavedl“ Šimáček do literatury nové náměty. Prostředí cukrovarů nebo uměleckých salónů čtenáře přitahovaly, protože v naší literatuře byly téměř exotické.

M. A. Šimáček je tedy dnes již zapomenutou postavou našich literárních dějin, přesto bylo velice zajímavé proniknout do pražského kulturního ovzduší přelomu století a poznat tohoto člověka, možná ne tak významného spisovatele, ale určitě pracovitého člověka, který se celý život snažil pozvednout českou literaturu a vůbec pozvednout úroveň české kulturní scény.

7. RESUME

Matěj Anastazia Šimáček byl významným českým spisovatelem, redaktorem a nakladatelem přelomu 19. a 20. století. Podstatně zasáhl do vývoje české kritiky a do utváření mladé spisovatelské generace, která se zapsala do dějin české literatury pod názvem Česká moderna. Přestože ve své době patřil mezi nejvýznamnější postavy literárního a kulturního světa vůbec, dnes je jeho jméno téměř pro všechny neznámé.

Do literatury přispěl díly básnickými, prozaickými i dramatickými. Nejméně hodnotná je tvorba poetická. Těžkopádný jazyk, vhodný pro prózu, a sociální témata způsobila téměř nečitelnost Šimáčkových básní. Sociální tematika je pojítkem všech prací M. A. Šimáčka. Úspěšnějším byl zajisté na poli prozaickém a dramatickém. Jako ústřední motivy své práce si vybral zobrazení továrního prostředí cukrovarů, měšťanské společnosti a světa uměleckých salónů. Realistická drobnokresba v některých jeho dílech je dokonalou ukázkou popisného realismu.

Asi jediným Šimáčkovým přínosem do české literatury je zdůraznění problematiky dělnictva. On ovšem ještě nepojímal dělníky jako silnou sociální vrstvu, proto bylo jeho dílo opomenuto i v době, která těmto námětům přála.

Myslím, že z dnešního pohledu je M. A. Šimáček důležitou postavu jen pro literární historiky, kteří by neměli zapomenout na Šimáčkovy zásluhy na poli redaktorském a nakladatelském. V tomto ohledu určitě Šimáček patřil mezi nejvlivnější osobnosti kulturní Prahy přelomu 19. a 20. století.

Přínosem mé práce je zmapování života tohoto zapomenutého autora a připomenutí děl, které jsou dnes už možná jen inventářem archivů, ale ve své době patřily mezi díla čtená a oblíbená.

Matej Anastazia Simacek was a distinguished Czech writer, editor and publisher at the turn of the twentieth century. He was significantly involved in the development of the Czech literary criticism and forming a new generation of young authors which later established as Czech modernism. Although he was ranked among the most eminent personages of literature and culture in general, his name is now nearly unknown.

Simacek's contribution to literature comprises of poetry, prose and drama. Though, his poetry is least valued. Due to ponderous style, appropriate for prose, and social issues, his poems are scarcely readable. Social issues link all Simacek's works. It is indisputable that he achieved much greater success in the field of prose and drama. Portrayal of sugar factories, civic society and the world of art salons was chosen as the central theme of his works. Detailed realistic depiction in some of his works is a perfect example of descriptive realism. Attracting attention to the problems of the proletariat perhaps remains the only Simacek's contribution to Czech literature. Nevertheless, he still did not perceive the proletariat as a powerful social class, thus his writings were neglected even at the time of relative popularity of such themes.

From our modern perspective, Simacek is a notable personality only in the eyes of literary historians who ought not to fail to remember his merits as an editor and publisher. In this respect Simacek was one of the most influential personages in cultural Prague at the turn of the twentieth century.

The benefit of my diploma thesis lies in covering the life of this forgotten author and reminding of writings which have now possibly become only neglected files of the archives although they once belonged in popular and widely read works.

KLÍČOVÁ SLOVA

- Matěj Anastazia Šimáček
- realismus
- naturalismus
- polemika
- redaktorská činnost
- žánrový obrázek
- prostředí cukrovarů
- divadelní kritika
- Česká moderna

PRAMRNY A LITERATURA:

1. PRAMENY

DRESSLER, V. M. A. *Šimáček a jeho dílo* in *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*. Praha: Nakladatelství České grafické Unie, 1911

KLÁŠTERSKÝ, A. *Vzpomínky a portréty*. Praha: Fr. Borový, 1934

MACHAR, J. S. *Zapomínání a zapomenutí*. Praha 1929

RAIS, K. V. *Ze vzpomínek 3*. Praha: Nakladatelství České grafické Unie, 1930

Šimáček, M. A. *Bratři*, Praha: F. Šimáček, 1889

Šimáček, M. A. *Duše továrny*, Praha: Orbis, 1953

Šimáček, M. A. *Maxínkův strýc herec*, Praha: F. Šimáček, 1910

Šimáček, M. A. *Světla minulosti 1, 2*, Praha: F. Šimáček, 1900

Šimáček, M. A. *U řezaček*, Praha: F. Šimáček, 1888

Šimáček, M. A. *V bludišti lásky*, Praha: F. Šimáček, 1889

Šimáček, M. A. *Z kroniky chudých*, Praha: F. Šimáček, 1884

Šimáček, M. A. *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*, sv. 1, Praha: Orbis, 1949

Šimáček, M. A. *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*, sv. 2, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959

2. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

pozůstalost M. A. Šimáčka uložena v Památníku národního písemnictví

a) knižní

BALAJKA, B. *Přehledné dějiny české literatury I*. Praha: Fortuna, 1992

Česká literatura na předělu století. Praha: H&H, 2001

Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století. Praha: Československý spisovatel, 1973

Dějiny české literatury III. Praha: Nakladatelství České akademie věd, 1961

CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury*. Praha: Adonai, 2001

JANÁČKOVÁ, J. *Česká literatura 19. století. Od Máchy k Březinovi*. Praha: Scientia, 1994

JANÁČKOVÁ, J. *Český román sklonku 19. století*. Praha: Academia, 1967

KELLNEROVÁ, A. *Doslov in Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka I*. Praha: Orbis, 1949

KOVAŘÍK, V. *Literární toulky Prahou*. Praha: Albatros, 1988

Lexikon české literatury IV. Praha: Academia, 2008

MACEK, A. *Poesie sociální*. Praha: Dělnická tiskárna, 1902

MÁCHAL, J.: *Dějiny českého dramatu*. Praha: Topič, 1917

MÁCHAL, J. *O českém románu novodobém*. Praha 1930

MOCNÁ, D. *Matěj Anastázia Šimáček in Literární měsíčník 5*, 1987

NOSEK, M. *Próza M. A. Šimáčka a jeho zápisky in Ze zápisků phil stud. Filipa Kořínka II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959

Ottův slovník naučný. Praha: Argo, Paseka, 2001

Panorama české literatury. Olomouc: Rubico, 1994

PYTLÍK, R. *Česká literatura v evropském kontextu*. Praha: Československý spisovatel, 1982

PYTLÍK, R. *O českém románu sociálním*. Praha

RAIS, K. V. *Zvláštní otisk z „Almanachu České akademie“ XXIV*, uloženo v PNP

SVOZIL, B. *Česká literatura ve zkratce*. Praha: Brána, 2000

ŠALDA, F. X. *Kritické projevy 4*. Praha: Melantrich, Praha 1951

ŠALDA, F. X. *Kritické projevy 9*. Praha: Československý spisovatel, 1954

Školní slovník českých spisovatelů. Praha 2003

ŠŤASTNÝ, R. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001

b) časopisecká

Čas (1913)

České slovo (1913)

Český svět (1906)

Literární listy (1895)

Lidová demokracie (1960)

Literární noviny (1960)

Národní listy (1913)

Národní politika (1913)

Niva (1895)

Práce (1960)

Přehled (1913)

Týden rozhlasu (1943)

Večerník Práva lidu (1913)

Večerní Praha (1960)

Venkov (1913)

Zvon (1911/12, 1912/13, 1930/31)

BIBLIOGRAFIE:

- Z kroniky chudých* (1885)
Pomluva (1886)
Bez boje (1887)
Z opuštěných míst (1887)
U řezaček (1888)
V bludišti lásky (1889)
Bratři (1889)
Svět malých lidí (1891)
Štěstí 1, 2 (1891)
Otec 1, 2 (1891)
Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka 1-5 (1893 – 1897)
Dvojí láska (1894)
Jiný vzduch (1894)
Duše továrny (1894)
Na záletech (1896)
První služka (1898)
V novém životě (1898)
Světla minulosti 1, 2 (1900)
Ztracení (1902)
Lačná srdce (1904)
Chci žít! (1908)
Poslední scéna (1908)
Hrobu a životu (1908)
Maxínkův strýc herec (1910)
Vzpomínky literární, divadelní a jiné (1911)